

Research Paper

A non-reductionist physicalist analysis of the brain's cognitive processes and the configuration of the consumption set in the choice theory

Rouhollah Shahnazi¹, Seyyed Aqil Hoseiny², Alireza Raanaei^{3*}

Received: Apr. 23, 2025; Accepted: Aug. 12, 2025

ABSTRACT

This article adopts a non-reductive physicalist approach and employs an analytical–conceptual method, examines the cognitive processes underlying economic decision-making and their application in defining the consumption set in consumer choice theory. The study is grounded in the logic of interdisciplinary theoretical modeling, wherein models function not merely as empirical representations but as conceptual mediators between theory and phenomenon. Drawing on Lisa Feldman Barrett's predictive theory of constructed emotions, it argues that the brain, as a dynamic and adaptive system, constructs models of the environment through mechanisms such as prediction, error reduction, and conceptual categorization, which guide economic behavior. This framework demonstrates that the consumption set is not merely a reflection of fixed preferences but rather the result of complex interactions between predictions based on past experiences, interoception, and socio-cultural contexts. The findings highlight the crucial role of predictive error reduction in continuously updating consumption options and the cognitive flexibility of the brain in responding to new information. Nevertheless, the article maintains that although physicalism provides a powerful explanatory framework for the neural foundations of cognition, it faces philosophical limits in accounting for intentionality and the qualitative aspects of consciousness. Hence, the analysis should not be read as a defense of physicalism but as an effort to clarify its explanatory boundaries—boundaries whose transgression calls for the inclusion of the dimensions of soul and intellect within a tripartite model of the human being. In this sense, the study represents a first step toward reconstructing economic choice theory upon a multilayered understanding of the human person. Ultimately, this research proposes integrating cognitive science, neuroscience, and economics to develop more realistic economic models that better reflect the dynamic and multi-layered nature of human decision-making. This interdisciplinary approach offers a new perspective for behavioral economics and neuroeconomics, emphasizing the need to revise traditional assumptions of economic rationality.

Keywords: Physicalism, cognition, consumption Set, Constructed Emotion Theory, brain predictive error reduction

1. Professor, Department of Economics, Faculty of Economics, Management and Social Sciences, Shiraz University, Shiraz, Iran

✉ rshahnazi@shirazu.ac.ir

2. Assistant Professor, Department of Economics, Faculty of Humanities, Yasuj University, Yasuj, Iran

✉ aqil.hoseiny@yu.ac.ir

3. Ph.D. in Monetary Economics, Department of Economics, Faculty of Economics, Management and Social Sciences, Shiraz University, Shiraz, Iran

✉ alirezaraanaei@shirazu.ac.ir

* Corresponding Author

INTRODUCTION

Consumer choice theory constitutes one of the foundational pillars of microeconomics. In its canonical formulation, individual behavior is explained through a stable preference ordering defined over a given consumption set, subject to budget constraints. Preferences are assumed to be complete, transitive, and exogenously given, allowing them to be represented by a utility function that remains invariant across contexts and time (Mas-Colell et al., 1995). Within this framework, the consumption set is treated as a purely mathematical object encompassing all feasible bundles of goods, independent of cognitive or perceptual processes. However, growing evidence from behavioral economics, cognitive psychology, and neuroscience suggests that human decision-making does not conform to such static assumptions. Empirical findings indicate that preferences are context-dependent, state-dependent, and sensitive to bodily conditions, memory, and social cues (Kahneman, 2011). These observations call for a reconsideration of the cognitive foundations of choice theory.

Recent developments in cognitive neuroscience, particularly predictive processing theories, conceptualize the brain as an active inference system that continuously generates predictions about sensory inputs and updates its internal models to minimize prediction error (Friston, 2010; Barrett, 2017). From this perspective, perception, emotion, and valuation are not passive reactions to external stimuli but constructed processes shaped by prior experience, bodily states, and contextual information. This paper situates itself at the intersection of economics and cognitive science and argues that the consumption set itself must be reinterpreted through this predictive, constructionist lens. Rather than being a fixed space of objectively given alternatives, the consumption set is understood as a cognitively constructed and dynamically evolving space shaped by neural and bodily processes. Importantly, the paper adopts a non-reductionist physicalist stance: while the analysis focuses on physical and cognitive mechanisms of the brain, it explicitly acknowledges the irreducibility of meaning, culture, and intentionality in economic behavior.

METHODOLOGY

The research employs a theoretical and conceptual methodology grounded in interdisciplinary synthesis. Primary sources include foundational texts in microeconomic theory, behavioral economics, neuroeconomics, and cognitive neuroscience. The method consists of analytically reconstructing the concept of the consumption set by aligning its formal economic definition with empirically grounded models of brain function. No experimental manipulation or statistical estimation is conducted; instead, the study develops a conceptual framework that integrates predictive processing mechanisms into economic choice theory.

FINDINGS

The findings of this study are analytical and theoretical in nature and emerge from the systematic integration of predictive processing theory with the formal structure of consumer choice theory. The central result is a reconceptualization of the consumption set as a dynamically constructed cognitive space rather than a static and purely mathematical object. First, the analysis demonstrates that the consumption set is continuously shaped by the brain's predictive mechanisms. Through predictive coding, the brain actively anticipates future states of the environment and evaluates possible options based on prior experiences, learned concepts, and current bodily conditions (Barrett, 2017; Friston, 2010). As a result, not all theoretically feasible options are cognitively represented at any given moment. Instead, only those options that are predicted to be relevant, attainable, or meaningful enter the active consumption set.

Second, interoceptive signals—such as hunger, fatigue, or arousal—play a decisive role in filtering and prioritizing consumption alternatives. The findings show that physiological states systematically modulate which goods or services are cognitively salient, thereby altering the structure of the consumption set over time (Barrett & Simmons, 2015). This mechanism provides a cognitive explanation for state-dependent preferences frequently observed in behavioral economics.

Third, prediction-error minimization explains how experiences revise the consumption set dynamically. When actual outcomes diverge from expected outcomes, the brain updates its internal models, leading to the removal of previously favored options or the inclusion of new alternatives (Friston, 2010). This process accounts for learning effects, brand switching, and preference instability without abandoning rational adaptation. Fourth, conceptual categorization enables cognitive compression of choice environments. By grouping options into meaningful categories—such as “luxury,” “necessity,” or “socially appropriate”—the brain reduces computational complexity while preserving decision relevance (Rosch, 1978; Kahneman, 2011). These categories are culturally and socially conditioned, which explains cross-cultural variation in consumption behavior.

Finally, memory and contextual cues jointly determine which segments of the broader theoretical consumption space become activated in specific situations. Advertising, social norms, and past experiences selectively reinforce or suppress alternatives, further emphasizing the contextual and temporal variability of the consumption set (Douglas & Isherwood, 1979). Collectively, these findings indicate that preferences and consumption sets are endogenous outcomes of cognitive processes rather than exogenous primitives of economic models.

Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Abstract

CONCLUSION

This study provides a non-reductionist physicalist reinterpretation of consumer choice theory by grounding the concept of the consumption set in contemporary cognitive neuroscience. The analysis shows that the traditional assumption of a fixed and context-independent consumption set is incompatible with the predictive, adaptive, and embodied nature of human cognition. By conceptualizing the brain as a predictive system that continuously integrates sensory input, bodily states, memory, and socio-cultural context, the paper demonstrates that consumption choices emerge from dynamic cognitive processes rather than from static preference orderings. Importantly, the proposed framework remains physicalist—anchored in brain processes—while avoiding eliminative reductionism. Meaning, intentionality, and cultural mediation are treated as indispensable components of economic behavior, even though they are instantiated through physical and neural mechanisms.

The implications for economic theory are significant. Models that treat preferences as stable parameters and consumption sets as purely mathematical constructs risk systematic misrepresentation of actual decision-making. Incorporating predictive cognition allows for more realistic models of learning, adaptation, and context dependence in consumption behavior. At the same time, the study acknowledges its scope and limitations. The analysis is confined to the physicalist–cognitive level and does not provide a full account of normative reasoning or moral deliberation. Rather, it constitutes the first step in a broader research program aimed at reconstructing the concept of the economic agent as a multi-layered being, integrating bodily, psychological, and rational dimensions.

NOVELTY

The novelty of this study lies in its structural reinterpretation of the consumption set through a predictive, non-reductionist physicalist framework. Instead of merely adding psychological variables to existing models, the paper redefines the ontological status of the consumption set itself as a cognitively constructed and dynamically evolving space. By systematically mapping predictive processing mechanisms onto the formal apparatus of consumer choice theory, the study provides a coherent bridge between microeconomic modeling and contemporary cognitive neuroscience. This approach clarifies the cognitive foundations of preference instability, context dependence, and learning in consumption behavior while preserving analytical rigor.

CONFLICT OF INTEREST

No conflict of interest has been declared by the authors.

BIBLIOGRAPHY

- Ardebili, L. (2024). Sociology in the face of cognitive sciences: An interdisciplinary reflection. *Interdisciplinary Studies in the Humanities*, 17(1), 5-36. <https://doi.org/10.22035/isih.2025.5256.5000>
- Aaker, D. A. (1991). *Managing Brand Equity: Capitalizing on the Value of a Brand Name*. Free Press.
- Barrett, L. F. (2017). *How emotions are made: The secret life of the brain*. Pan Macmillan.
- Barrett, L. F., & Lida, T. (2024). Constructionist approaches to emotion in psychology and related fields. *Routledge handbook of emotion theory*. Routledge Press.
- Barrett, L. F., & Simmons, W. K. (2015). Interoceptive predictions in the brain. *Nature Reviews Neuroscience*, 16(7), 419-429.
- Barsalou, L. W. (2008). Grounded Cognition. *Annual Review of Psychology*, 59, 617-645.
- Baumeister, A. (2023). The historical and philosophical roots of emergentism in the neurosciences. *Journal of the history of the neurosciences*, 1-16. <https://doi.org/10.1080/0964704X.2023.2248193>
- Becker, G. S. (1996). *Accounting for Tastes*. Harvard University Press.
- Blumson, B., & Tang, W. (2015). A Note on the Definition of Physicalism. *Thought: A Journal of Philosophy*, 4, 10-18. <https://doi.org/10.1002/THT3.152>.
- Boumans, M. (1999). Built-in justification. In M. S. Morgan & M. Morrison (Eds.), *Models as mediators: Perspectives on natural and social science* (pp. 66-96). Cambridge University Press.
- Brentano, F. (2012). *Psychology from an empirical standpoint*. Routledge.
- Campbell, N. (2005). *A brief introduction to the philosophy of mind*. Broadview Press.
- Code, A. (1991). Aristotle, Searle, and the mind-body problem. In E. Lepore & R. Van Gulick (Eds.), *John Searle and his critics* (pp. 105-115). Blackwell.
- Craig, A. D. (2002). How do you feel? Interoception: the sense of the physiological condition of the body. *Nature Reviews Neuroscience*, 3(8), 655-666.
- Crane, T., & Mellor, D. (1990). There is No Question of Physicalism. *Mind*, 185-206. <https://doi.org/10.1093/MIND/XCIX.394.185>
- Douglas, M., & Isherwood, B. (1979). *The World of Goods: Towards an Anthropology of Consumption*. Basic Books.
- Dove, G. (2018). Redefining Physicalism. *Topoi*, 37, 513-522. <https://doi.org/10.1007/s11245-016-9405-0>
- Fischer, S. (2017). Be the architect of your emotions. *New Scientist*, 233, 40-43. [https://doi.org/10.1016/S0262-4079\(17\)30480-3](https://doi.org/10.1016/S0262-4079(17)30480-3)

Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Abstract

- Foss, J. (1988). The Percept and Vector Function Theories of the Brain. *Philosophy of Science*, 55, 511 - 537. <https://doi.org/10.1086/289459>
- Freeman, W. J., & Skarda, C. A. (1991). Mind/brain science: Neuroscience on philosophy of mind. In E. Lepore & R. Van Gulick (Eds.), *John Searle and his critics* (pp. 115-128). Blackwell.
- Frigg, R. & Hartmann, S. (2025). Models in Science, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.), <https://plato.stanford.edu/archives/sum2025/entries/models-science/>
- Friston, K. (2010). The Free-Energy Principle: A Unified Brain Theory? *Nature Reviews Neuroscience*, 11(2), 127-138.
- Giannetti, E. (2011). The possibility of physicalism. *Dementia & Neuropsychologia*, 5, 242 - 250. <https://doi.org/10.1590/S1980-57642011DN05040002>
- Glimcher, P. W., & Fehr, E. (2013). *Neuroeconomics: Decision Making and the Brain*. Academic Press.
- Hannay, A. (1991). Consciousness and the experience of freedom. In E. Lepore & R. Van Gulick (Eds.), *John Searle and his critics* (pp. 129-140). Blackwell.
- Hausman, D. M. (2023). *The inexact and separate science of economics*. Cambridge University Press.
- Hutchison, Terence W. (1938 [1960]). *The Significance and Basic Postulates of Economic Theory*. 2nd ed. New York: Kelley.
- Jalloh, M. (2023). The nature of the physical and the meaning of physicalism. *THEORIA (An International Journal for Theory, History and Foundations of Science)*. <https://doi.org/10.1387/theoria.24836>
- Johns, R. (2020). Why Physicalism Seems to Be (and Is) Incompatible with Intentionality. *Acta Analytica*, 1-13. <https://doi.org/10.1007/s12136-020-00423-3>
- Kahneman, D. (2011). *Thinking, Fast and Slow*. Farrar, Straus and Giroux.
- Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica*, 47(2), 263-291.
- Kreps, D. M. (1990). *A Course in Microeconomic Theory*. Princeton University Press.
- Lepore, E., & Van Gulick, R. (Eds.). (1991). *John Searle and his critics*. Blackwell.
- Livaditis, M., & Tsatalmpasidou, E. (2007). A critical review of the physicalistic approaches of the mind and consciousness. *Cognitive Processing*, 8, 1-9. <https://doi.org/10.1007/s10339-007-0161-3>
- Loewenstein, G., Rick, S., & Cohen, J. D. (2008). Neuroeconomics. *Annual Review of Psychology*, 59, 647-672.

- Mas-Colell, A., Whinston, M. D., & Green, J. R. (1995). *Microeconomic Theory*. Oxford University Press.
- McCloskey, D. N. (2007). The Rhetoric of This Economics. In *The Philosophy of Economics: An Anthology* (pp. 415–430). Cambridge University Press.
- McMullin, E. (1985). Galilean idealization. *Studies in History and Philosophy of Science*, 16(3), 247-273.
- Melzer, H., & Schächter, J. (2004). On physicalism. *Synthese*, 64, 359-374. <https://doi.org/10.1007/BF00485525>
- Montero, B. (2022). *Philosophy of Mind: A Very Short Introduction*. <https://doi.org/10.1093/actrade/9780198809074.001.0001>
- Morrison, M., & Morgan, M. S. (1999). Models as mediating instruments. *Ideas in context*, 52, 10-37. In M. S. Morgan & M. Morrison (Eds.), *Models as mediators: Perspectives on natural and social science* (pp. 10-37). Cambridge University Press.
- Motevaseli, M., & Vahabi Abyaneh, M. (2024). An epistemological approach to the theoretical comprehensiveness of genius based on divine, mystical, and transcendental teachings. *Journal of Economic Essays: an Islamic Approach*, 21(43), 1-24. <https://doi.org/10.30471/iee.2024.10289.2429>
- Motvaseli, M., & Vahabi Abyaneh, M. (2024). An Ontological Perspective on the Process of Theorizing About Genius in the Realm of Representational Knowledge and Presential Knowledge. *Journal of Economic Essays: an Islamic Approach*, 21(41), 7-47. <https://doi.org/10.30471/iee.2024.10294.2430>
- Nersessian, N. J. (2010). *Creating scientific concepts*. MIT Press.
- Ney, A. (2008). Physicalism as an attitude. *Philosophical Studies*, 138, 1-15. <https://doi.org/10.1007/S11098-006-0006-4>
- Pessoa, L. (2018). Understanding emotion with brain networks. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 19, 19-25. <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2017.09.005>
- Pin, T. (2003). Mind and Theory of Mind in the Framework of Physicalism. *Journal of Xiamen University*.
- Rosch, E. (1978). Principles of Categorization. In E. Rosch & B. B. Lloyd (Eds.), *Cognition and Categorization* (pp. 27-48). Lawrence Erlbaum Associates.
- Salehi K, Habib Zadeh Khiyaban S, Sabbar S. (2026). Artificial Intelligence and Crime Detection: A Critical Review. *Cyberspace Studies*, 10(1), 1-17. <https://doi.org/10.22059/jcss.2025.402206.1179>
- Salehi, K., Habib Zadeh Khiyaban, S., & Sabbar, S. (2025). Artificial Intelligence and the Future of International Law and Power. *Journal of World Sociopolitical Studies*, 9(4), 923-958. <https://doi.org/10.22059/wsps.2025.401951.1552>

Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Abstract

- Samuelson, P. A. (1947). *Foundations of Economic Analysis*. Harvard University Press.
- Schacter, D. L. (2008). *Searching for Memory: The Brain, the Mind, and the Past*. Basic Books.
- Searle, J. (2017). Biological naturalism. *The Blackwell companion to consciousness*, 327-336.
- Searle, J. R. (1991). Response: The mind–body problem. In E. Lepore & R. Van Gulick (Eds.), *John Searle and his critics* (pp. 141-146). Blackwell.
- Searle, J. R. (1992). *The rediscovery of the mind*. MIT Press.
- Seth, A. K. (2013). Interoceptive inference, emotion, and the embodied self. *Trends in Cognitive Sciences*, 17(11), 565-573.
- Simon, H. A. (1955). A Behavioral Model of Rational Choice. *The Quarterly Journal of Economics*, 69(1), 99-118.
- Sober, E. (1999). Physicalism from a Probabilistic Point of View. *Philosophical Studies*, 95, 135-174. <https://doi.org/10.1023/A:1004519608950>.
- Sullivan, M., & Minar, N. (2020). Developmental Perspectives on How Emotions Are Made. *Human Development*, 64, 47 - 51. <https://doi.org/10.1159/000506942>
- Thomas, N. J. (2003). Michael Tye, Consciousness, Color, and Content, Representation and Mind Series. *Minds and Machines*, 13, 449–452.
- Thompson, J. (2019). Divine Idealism as Physicalism? Reflections on the Structural Definition of Physicalism. *Faith and Philosophy*. <https://doi.org/10.5840/FAITHPHIL201987128>
- Tulving, E. (2002). Episodic Memory: From Mind to Brain. *Annual Review of Psychology*, 53, 1-25.
- Tye, M. (1992). Naturalism and the Mental. *Mind*, 101, 421-441. <https://doi.org/10.1093/MIND/101.403.421>
- Varian, H. R. (1992). *Microeconomic Analysis* (3rd ed.). W.W. Norton & Company.
- Velmans, M. (1990). Consciousness, brain and the physical world. *Philosophical Psychology*, 3, 77-99. <https://doi.org/10.1080/09515089008572990>
- Velmans, M., Wetherick, N., Rentoul, R., & Gillett, G. (1992). Consciousness and the physical world. *Philosophical Psychology*, 5, 153-182.

مقاله پژوهشی

تحلیل فیزیکی‌الیستی غیرتقلیل‌گرایانه از فرایندهای شناختی مغز و تأثیر آن بر شکل‌گیری مجموعه مصرف در نظریه انتخاب اقتصادی

روح‌الله شهنازی^۱، سیدعقیل حسینی^۲، علیرضا رعنائی^{۳*}

دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۰۳؛ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۲۱

چکیده

این مقاله با رویکردی فیزیکی‌الیستی غیرتقلیل‌گرا و با روش تحلیلی-مفهومی، به بررسی فرایندهای شناختی مؤثر بر تصمیم‌گیری اقتصادی و بازتعریف مفهوم «مجموعه مصرف» در نظریه انتخاب مصرف‌کننده می‌پردازد. پژوهش بر منطق مدل‌سازی نظری میان‌رشته‌ای استوار است؛ بدین معنا که مدل‌ها صرفاً بازنمایی تجربی واقعیت نیستند، بلکه ابزارهایی مفهومی برای پیوند دادن نظریه با پدیده‌های پیچیده انسانی محسوب می‌شوند. چارچوب نظری مقاله بر نظریه پیش‌بینی محور «احساسات ساخته‌شده» لیزا فلدمن بارت تکیه دارد که در آن مغز به مثابه سیستمی پویا و تطبیقی، از طریق سازوکارهای پیش‌بینی، کاهش خطا و دسته‌بندی مفهومی، به‌طور مستمر مدل‌هایی از محیط می‌سازد و بر اساس آن‌ها رفتار اقتصادی را هدایت می‌کند. بر این اساس، مقاله نشان می‌دهد که «مجموعه مصرف» برخلاف فرض رایج ترجیحات ثابت در اقتصاد نئوکلاسیک، بر ساخته‌ای پویا و سیال است که در تعامل میان تجربیات گذشته، ادراکات درونی فرد و زمینه‌های فرهنگی-اجتماعی شکل می‌گیرد. یافته‌ها بر نقش محوری کاهش خطای پیش‌بینی در به‌روزرسانی مداوم گزینه‌های مصرف و انعطاف‌پذیری شناختی مغز در مواجهه با اطلاعات جدید تأکید دارند. در عین حال، مقاله تصریح می‌کند که فیزیکی‌الیسم، علی‌رغم توان توضیحی‌اش در تبیین زیربنای عصبی شناخت، در توضیح حیث التفاتی و جنبه‌های کیفی آگاهی با محدودیت‌های فلسفی مواجه است. از این‌رو، تحلیل حاضر نه در دفاع از فیزیکی‌الیسم، بلکه در تبیین مرزهای آن و ضرورت گذار به الگوی «انسان سه‌ساختی» قرار می‌گیرد. در مجموع، این پژوهش با تلفیق علوم شناختی، نوروساینس و اقتصاد، افق تازه‌ای برای بازسازی نظریه انتخاب اقتصادی و بازنگری در مفروضات عقلانیت نئوکلاسیکی فراهم می‌کند.

کلیدواژه‌ها: فیزیکی‌الیسم، شناخت، مجموعه مصرف، نظریه احساسات ساخته‌شده، کاهش خطای پیش‌بینی مغز

۱. استاد، گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

rshahnazi@shirazu.ac.ir ✉

۲. استادیار، گروه اقتصاد، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران

aqil.hoseiny@yu.ac.ir ✉

۳. دانش‌آموخته دکتری اقتصاد پولی، گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

alirezaraanaei@shirazu.ac.ir ✉

* نویسنده مسئول

۱. مقدمه و بیان مسئله

شناخت انسانی همواره در کانون تحلیل‌های اقتصادی قرار داشته است، زیرا تصمیم‌گیری، ارزیابی گزینه‌ها و انتخاب، بنیان اصلی مدل‌های اقتصاد خرد را تشکیل می‌دهند. با این حال، بخش عمده‌ای از نظریه‌های اقتصادی - از اقتصاد نئوکلاسیک تا اقتصاد رفتاری - فرایند تصمیم‌گیری را عمدتاً در سطح رفتاری یا ترجیحی تحلیل کرده‌اند و کمتر به سازوکارهای زیربنایی شناخت در سطح مغز پرداخته‌اند. این کاستی، به‌ویژه در توضیح پویایی ترجیحات و شکل‌گیری فضای انتخاب، محدودیت‌هایی جدی برای نظریه انتخاب ایجاد کرده است. در دهه‌های اخیر، علوم شناختی با معرفی رویکردهای پیش‌بینی‌محور، تصویری جدید از عملکرد مغز ارائه داده‌اند. در این دیدگاه، مغز نه پردازنده‌ای منفعل، بلکه سیستمی فعال و تطبیقی است که از طریق پیش‌بینی مداوم، کاهش خطای پیش‌بینی^۱ و به‌روزرسانی مدل‌های درونی، ادراک، احساس و کنش را سازمان‌دهی می‌کند. نظریه «احساسات ساخته‌شده» لیزا فلدمن بارت^۲ (۲۰۱۷) نمونه‌ای برجسته از این رویکرد است که نشان می‌دهد حالات شناختی و احساسی، بروندادهای ساخته‌شده این فرایندهای پیش‌بینی‌کننده‌اند، نه پاسخ‌هایی از پیش تعیین‌شده.

این مقاله با تعمیم این چارچوب شناختی، می‌کوشد فرایند تصمیم‌گیری اقتصادی را در سطح فیزیکی‌الیستی عملکرد مغز بازتفسیر کند. ایده مرکزی آن است که «مجموعه مصرف» در نظریه انتخاب، پیش از آن‌که صرفاً یک سازه ریاضی باشد، بازنمایی‌ای شناختی است که به‌طور پویا از تعامل پیش‌بینی‌های مغزی، تجربیات گذشته و اطلاعات محیطی شکل می‌گیرد. از این منظر، ترجیحات مصرف‌کننده ثابت نیستند، بلکه به‌واسطه سازوکارهای شناختی کاهش خطای پیش‌بینی به‌طور مداوم بازتعریف می‌شوند. شایان ذکر است رویکرد فیزیکی‌الیستی اتخاذشده در این مقاله، در پی دفاع

1. Prediction error

2. Lisa Feldman Barrett

هستی‌شناختی از فیزیکالیسم نیست، بلکه هدف آن روشن‌ساختن ظرفیت‌ها و حدود تبیین فیزیکی رفتار اقتصادی است. تحلیل حاضر به مثابه گام نخست در بازسازی نظریه انتخاب اقتصادی بر مبنای فهمی چندسطحی از انسان تلقی می‌شود؛ گامی که بر ساحت زیستی-شناختی تمرکز دارد و زمینه را برای گذار به ساحت‌های بالاتر معنایی و عقلانی در پژوهش‌های بعدی فراهم می‌کند.

۲. روش پژوهش

مطالعه حاضر ماهیتی تحلیلی-مفهومی دارد و بر منطق مدل‌سازی نظری میان‌رشته‌ای استوار است. در این رویکرد، مدل‌ها نه به مثابه بازنمایی‌های مستقیم تجربی، بلکه به عنوان ابزارهای مفهومی برای واسطه‌گری میان نظریه و پدیده به کار گرفته می‌شوند (مورگان و موریسون^۱، ۱۹۹۹؛ فریگ و هارتمن^۲، ۲۰۲۰)، رویکردی که با تلقی گفت‌وگومحور از علم اقتصاد و نقش زاینده مدل‌های نظری همخوان است (بومنس^۳، ۱۹۹۹؛ مک‌کلاسی^۴، ۲۰۰۷). از این رو، هدف مقاله آزمون تجربی فرضیه‌ها نیست، بلکه بازتفسیر نظریه انتخاب اقتصادی در پرتو دستاوردهای علوم شناختی و فلسفه ذهن است. مسیر پژوهش ماهیتی قیاسی دارد و بر بازسازی مفهومی سازوکارهای شناختی تصمیم‌گیری اقتصادی تکیه می‌کند. در این چارچوب، قوانین اقتصادی نه گزاره‌هایی قطعی، بلکه توصیف‌هایی تقریبی از گرایش‌ها و سازوکارهایی تلقی می‌شوند که در شرایط معین عمل می‌کنند (هاوسمن^۵، ۲۰۲۳). ارزیابی استدلال‌ها نیز بر اساس انسجام درونی، همخوانی مفهومی و توان تبیین نظری انجام می‌گیرد (مک‌کولین^۶، ۱۹۸۵)؛ نرسیسیان^۷، ۲۰۰۸). تحلیل مقاله در سه گام سامان یافته است: (۱) تحلیل

1. Morgan & Morrison
2. Frigg & Hartmann
3. Boumans
4. McCloskey
5. Hausman
6. McMullin
7. Nersessian

فلسفی-مفهومی فیزیکیالیسم به منظور تعیین حدود تبیین زیستی شناخت؛ ۲) بازسازی مدل شناختی پردازش پیش‌بینی‌کننده در نظریه «احساسات ساخته‌شده» لیزا فلدمن بارت؛ ۳) انتقال این چارچوب شناختی به نظریه انتخاب اقتصادی، با تمرکز بر بازتعریف «مجموعه مصرف» به مثابه بازنمایی شناختی فضای انتخاب. بدین ترتیب، روش پژوهش امکان ترکیب نظام‌مند مفاهیم علوم شناختی، نوروساینس و اقتصاد خرد را فراهم می‌سازد و زمینه‌ای برای بازتفسیر رفتار اقتصادی انسان در سطح زیستی-شناختی مهیا می‌کند.

۳. چارچوب نظری

چارچوب نظری مقاله حاضر بر نوعی فیزیکیالیسم تفسیری استوار است. در این رویکرد، حالات ذهنی و ترجیحات فردی نه اموری پیشینی یا مستقل از بدن، بلکه برونادهای پویا و تفسیرشده فرایندهای پیش‌بینی‌کننده مغز تلقی می‌شوند. ذهن و ترجیحات در این معنا درون‌زا هستند، اما این درون‌زایی به معنای گسست از بنیان فیزیکی یا فروکاست آن‌ها به محاسبات صرف نیست. این چارچوب با فاصله‌گرفتن هم‌زمان از دوئالیسم ذهن و بدن و فیزیکیالیسم تقلیل‌گرا، امکان تحلیل فرایندهای شناختی را در سطح زیستی فراهم می‌سازد، بی‌آنکه جنبه‌های التفاتی و تفسیری تصمیم‌گیری نادیده گرفته شوند. بر این اساس، بخش حاضر مبانی مفهومی لازم برای بازسازی شناختی تصمیم‌گیری اقتصادی را فراهم می‌کند و زمینه را برای تحلیل تفصیلی فیزیکیالیسم و محدودیت‌های آن در ادامه مهیا می‌سازد.

پیش از ورود به تحلیل شناختی ساخت مجموعه مصرف، لازم است سطح تحلیل و حدود چارچوب نظری مقاله روشن شود. چارچوب نظری پژوهش حاضر آگاهانه بر سطح فیزیکیالیستی-شناختی متمرکز است و هدف آن، تبیین چگونگی فرایندهای پیش‌بینی‌کننده و کاهش خطای شناختی مغز در تصمیم‌گیری اقتصادی است. بر این اساس، مقاله از پرداختن مستقیم به مراتب متافیزیکی یا نومی وجود انسان صرف نظر

می‌کند و انسان را، در این گام از تحلیل، به‌منزلهٔ عاملی می‌نگرد که ترجیحات و رفتار اقتصادی او از خلال سازوکارهای فیزیکی و شناختی مغز بر ساخته می‌شود. با این حال، این تمرکز به‌هیچ‌وجه به معنای تقلیل پدیده‌های ذهنی و التفاتی به سطوح صرفاً فیزیکی نیست. برعکس، در چارچوب مقاله تأکید می‌شود که ابعاد فرهنگی، زبانی و اجتماعی نقشی اساسی در تکوین معنا و تصمیم دارند. از این رو، رویکرد اتخاذ شده را باید نوعی فیزیکیالیسم غیرتقلیل‌گرایانه دانست که سطح زیستی و سطح التفاتی را در تعامل با یکدیگر می‌بیند. افزون بر این، پژوهش حاضر نخستین گام از یک برنامهٔ پژوهشی گسترده‌تر برای بازسازی مفهوم انسان در اقتصاد خرد است؛ برنامه‌ای که بر الگوی «انسان سه‌ساحتی» (جسم، نفس، عقل/روح) استوار است. در گام کنونی، تمرکز بر ساحت نخست - یعنی تبیین فیزیکیالیستی فرایندهای شناختی - با این هدف صورت می‌گیرد که زمینه نظری لازم برای تحلیل دو ساحت دیگر در پژوهش‌های آتی فراهم شود. از این رو، هدف مقاله نه تأیید فیزیکیالیسم، بلکه آشکارسازی ظرفیت‌ها و حدود آن در تبیین رفتار اقتصادی است. در همین چارچوب، تمرکز بر سطح پدیداری شناخت و بازنمایی‌های مغزی، به معنای نادیده‌گرفتن سنت‌های فلسفی دیگر، از جمله ایدئالیسم آلمانی و تمایز کانتی میان فنومن و نومن، نیست؛ بلکه تلاشی است برای فراهم‌کردن بنیان گفت‌وگو میان فیزیکیالیسم تفسیری و ایده‌آلیسم شناختی در پژوهش‌های بعدی. برای بحث تفصیلی‌تر از تلقی انسان به‌مثابهٔ عامل تصمیم‌گیرنده‌ای فراتر از پدیدار صرف (برای مطالعه بیشتر بنگرید به: متوسلی و وهابی ابیانه، ۱۳۹۸؛ ۱۴۰۰).

۱-۳. فیزیکیالیسم و رابطه مفاهیم ذهنی و فیزیکی

فیزیکیالیسم رویکردی فلسفی در فلسفهٔ ذهن است که بر اساس آن، حالات ذهنی و پدیده‌های شناختی به فرایندهای فیزیکی مغز وابسته‌اند و می‌توان آن‌ها را در چارچوب سازوکارهای زیستی تحلیل کرد (داو، ۲۰۱۸؛ نی، ۲، ۲۰۰۸). در این دیدگاه، تمامی

موجودات، ویژگی‌ها، روابط و حقایق در نهایت در قلمرو آنچه علوم فیزیکی مطالعه می‌کنند قرار می‌گیرند و از این‌رو، فیزیکی‌الیسم به علم فیزیکی جایگاهی ممتاز در تبیین واقعیت اعطا می‌کند (کرین و ملور^۱، ۱۹۹۰). فیزیکی‌الیسم با فراهم کردن چارچوبی برای تبیین پدیده‌های ذهنی از منظر فیزیکی، تأثیر قابل توجهی بر فلسفه ذهن و علوم اعصاب داشته است. این رویکرد می‌کوشد مفاهیمی چون ادراک، احساس، شناخت و رابطه ذهن و بدن را در قالب عملکردهای فیزیکی مغز توضیح دهد و از این طریق، امکان تحلیل طبیعی‌سازی شده ذهن را فراهم سازد (مونتر و^۲، ۲۰۲۲). با این حال، حتی در نسخه‌های غیرتقلیل‌گرایانه، فیزیکی‌الیسم در توضیح کامل آگاهی و تجربه ذهنی با چالش‌هایی بنیادین مواجه است (پین^۳، ۲۰۰۳).

یکی از محورهای اصلی این چالش‌ها، مسئله تبیین جنبه‌های کیفی و التفاتی تجربه ذهنی است. فیزیکی‌الیسم اگرچه می‌کوشد حیث التفاتی، معقول‌بودن و کارکردهای شناختی را بر پایه فعالیت‌های عصبی توضیح دهد (لیوادیتیس و ساتالا‌مپاسیدو^۴، ۲۰۰۷)، اما اغلب به دلیل ناتوانی در تبیین ماهیت کیفی تجربه آگاهانه مورد انتقاد قرار می‌گیرد (بائومیستر^۵، ۲۰۲۳). افزون بر این، منتقدان استدلال کرده‌اند که فیزیکی‌الیسم -خواه در صورت تقلیل‌گرا و خواه غیرتقلیل‌گرا- در توجیه اثربخشی علی حالات آگاهانه و مسئله اراده آزاد با دشواری‌های جدی مواجه است (جیانتی^۶، ۲۰۱۱؛ سوبر^۷، ۱۹۹۹؛ بلامسون و تانگ^۸، ۲۰۱۵). در حوزه علوم اعصاب، فیزیکی‌الیسم نقشی محوری ایفا کرده است. پیشرفت‌های عصب‌شناسی از این ایده پشتیبانی می‌کنند که رویدادهای ذهنی با رویدادهای فیزیولوژیکی عصبی هم‌پسته‌اند و مغز را می‌توان به‌عنوان سیستمی فیزیکی با توانایی انجام فرایندهای شناختی پیچیده در نظر

1. Crane & Mellor

2. Montero

3. Pin

4. Livaditis & Tsatalmpasidou

5. Baumeister

6. Giannetti

7. Sober

8. Blumson & Tang

گرفت (فوس^۱، ۱۹۸۸). با این حال، حتی در این سطح نیز مسئله ظهور آگاهی از حالات مغزی همچنان حل نشده باقی مانده است و شکاف میان توصیف‌های فیزیکی و تجربه ذهنی پابرجاست. از این رو، برخی نویسندگان پیشنهاد کرده‌اند که فیزیکیسم نه به مثابه نظریه‌ای کامل، بلکه به عنوان یک برنامه تحقیقاتی میان‌رشته‌ای بازتعریف شود که در آن علوم فیزیکی، روان‌شناسی، علوم مغز و فلسفه در تعامل با یکدیگر قرار می‌گیرند (داو، ۲۰۱۸). در چارچوب مقاله حاضر نیز فیزیکیسم نه به منزله پاسخ نهایی به مسئله ذهن، بلکه به عنوان سطح نخست تحلیل به کار گرفته می‌شود: سطحی که برای تبیین سازوکارهای زیستی شناخت ضروری است، اما به تنهایی برای توضیح تمامی ابعاد تصمیم‌گیری انسانی کفایت نمی‌کند. تعیین دقیق این حدود، زمینه را برای طرح انتقادات مفهومی از فیزیکیسم و بسط چارچوب تحلیلی در ادامه مقاله فراهم می‌سازد.

۲-۳. انتقادات وارده به فیزیکیسم

فیزیکیسم، علی‌رغم توان توضیحی‌اش در تبیین فرایندهای عصبی و شناختی، در مواجهه با جنبه‌های ذهنی و التفاتی آگاهی با محدودیت‌های فلسفی و روش‌شناختی مهمی روبه‌روست. منتقدان استدلال کرده‌اند که تقلیل حالات ذهنی به حالات فیزیکی مغز، امکان بازنمایی مفاهیمی چون معنا، ارزش، باور و جهت‌مندی ذهنی را تضعیف می‌کند؛ مفاهیمی که در شکل‌گیری حیث التفاتی نقشی بنیادین دارند (کمپل^۲، ۲۰۰۵؛ جانز^۳، ۲۰۲۰). مسئله اصلی آن است که اگر ذهن صرفاً برون‌داد فرایندهای فیزیکی باشد، چگونگی «درباره‌بودن» و معطوف‌بودن حالات ذهنی چگونه قابل تبیین خواهد بود. از این منظر، ناسازگاری فیزیکیسم با حیث التفاتی به یکی از نقدهای محوری آن بدل شده است. نقد مهم دیگر، مسئله «شکاف تبیینی» میان حالات فیزیکی و تجربه ذهنی است (توماس^۴، ۲۰۰۳). فیزیکیسم نمی‌تواند به طور قانع‌کننده نشان دهد که

1. Foss
2. Campbell
3. Johns
4. Thomas

چگونه رویدادهای نوروفیزیولوژیک به تجربه‌های کیفی و آگاهی پدیداری منتهی می‌شوند. این محدودیت، گذار از توصیف عینی فرایندهای مغزی به سطح تجربه درونی را با دشواری مواجه می‌سازد. افزون بر این، همان‌گونه که تای^۱ (۱۹۹۲) و جانز (۲۰۲۰) تأکید کرده‌اند، ابعاد ارزشی، احساسی و فرهنگی ذهن، علی‌رغم نقش بنیادینشان، به‌سختی در قالب روابط فیزیکی یا مدل‌های عصبی بازنمایی می‌شوند.

از همین‌رو، تلاش برای طبیعی‌سازی آگاهی در چارچوب فیزیکیالیسم گاه به تبیین‌هایی منجر شده است که خود از منظر زیست‌شناختی و فلسفی محل تردیدند (ولمانس^۲، ۱۹۹۰، ۱۹۹۲). در سطح مفهومی، فیزیکیالیسم همچنین با «معضل همپل» مواجه است (داو، ۲۰۱۸؛ جالو^۳، ۲۰۲۳؛ تامپسون^۴، ۲۰۱۹). اگر فیزیکیالیسم بر مبنای فیزیک فعلی تعریف شود، با توجه به ناتمامی دانش موجود، در معرض ابطال قرار می‌گیرد؛ و اگر به فیزیک ایده‌آل آینده ارجاع دهد، به موضعی تهی از محتوای تجربی بدل می‌شود. پاسخ‌های پیشنهادی به این معضل، یا بر تعریف فیزیکیالیسم بر حسب ساختارها و روابط عام تأکید می‌کنند (تامپسون، ۲۰۱۹)، یا آن را به‌عنوان برنامه‌ای میان‌رشته‌ای در تعامل با روان‌شناسی، علوم اعصاب و فلسفه بازتفسیر می‌نمایند (داو، ۲۰۱۸). ریشه عمیق‌تر این محدودیت‌ها را می‌توان در تحلیل کلاسیک برتتانو^۵ (۲۰۱۲) از حیث التفاتی جست‌وجو کرد. به‌زعم او، ویژگی ممیز تمامی پدیده‌های ذهنی، «درون‌بود التفاتی»^۶ است؛ یعنی هر حالت ذهنی ذاتاً به چیزی معطوف است و این جهت‌مندی در هیچ پدیده فیزیکی یافت نمی‌شود.

جان سرل^۷ (۱۹۹۲، ۱۹۹۲، ۲۰۱۷) این ایده را در قالب نظریه طبیعت‌گرایی زیستی^۸

1. Tye
2. Velmans
3. Jalloh
4. Thompson
5. Brentano
6. intentional in-existence
7. John Searle
8. Biological Naturalism

بسط می‌دهد و استدلال می‌کند که آگاهی اگرچه از سازمان عصبی مغز برمی‌خیزد، اما به آن فروکاست‌پذیر نیست و واجد سطحی متمایز با ویژگی‌هایی چون کیفیت‌مندی، وحدت میدان تجربه و حیث التفاتی است. از این منظر، خلط نحو^۱ و معنا^۲ در نظریه‌های محاسباتی ذهن، یکی از دلایل ناتوانی آن‌ها در تبیین آگاهی تلقی می‌شود. این تنش‌ها به‌ویژه در مسئله اختیار و عاملیت اهمیت می‌یابند. همان‌گونه که منتقدان نشان داده‌اند، فیزیکیالیسم - حتی در قرائت جان سرل - میان تعین علی حالات مغزی و تجربه عاملیت آگاهانه دچار دوگانگی روش‌شناختی می‌شود (فریمن و اسکاردا^۳، ۱۹۹۱؛ هانای^۴، ۱۹۹۱؛ لپور و فان گولیک^۵، ۱۹۹۱). این مسئله برای نظریه انتخاب اقتصادی حیاتی است، زیرا مفهوم انتخاب مستلزم امکان بدیل و ارزیابی هنجاری است؛ امکانی که در صورت فروکاست کامل به سطح فیزیکی، معنای التفاتی خود را از دست می‌دهد. در این زمینه، الگوی هیلومورفیستی ارسطویی نشان می‌دهد که می‌توان نفس را وابسته به بدن دانست، بی‌آنکه آن را به فرایندهای فیزیکی تقلیل داد و بدین‌سان، ضرورت تکمیل تبیین زیستی در ساحت‌های بالاتر را برجسته می‌سازد (کود^۶، ۱۹۹۱).

با وجود این انتقادات، فیزیکیالیسم غیرتقلیل‌گرا همچنان چارچوبی ضروری برای تبیین سطح زیستی شناخت باقی می‌ماند. بارت (۲۰۲۴) نشان می‌دهد که پدیده‌های ذهنی اگرچه از مغز برمی‌خیزند، اما در شبکه‌ای از تجربه، مفهوم و فرهنگ شکل می‌گیرند؛ به‌گونه‌ای که ذهن هم‌زمان تجسم یافته، زمینه‌مند و بُعدمند است. از این منظر، فیزیکیالیسم به‌مثابه برنامه تحقیقاتی میان‌رشته‌ای، نخستین گام در بازسازی مفهوم انسان به‌شمار می‌آید. بر این اساس، تکیه‌گاه مقاله حاضر نه دفاع از فیزیکیالیسم به‌عنوان نظریه‌ای غایی، بلکه به‌کارگیری آن به‌مثابه سطح نخست تحلیل در چارچوب الگوی

1. syntax
2. semantics
3. Freeman & Skarda
4. Hannay
5. Lepore & Van Gulick
6. Code

«انسان سه‌ساحتی» است. این سطح برای تبیین سازوکارهای زیستی و شناختی تصمیم‌گیری اقتصادی ضروری است، اما برای توضیح حیث التفاتی، معنا و ارزش کفایت نمی‌کند. تعیین دقیق این حدود، امکان‌گذار مفهومی مدل‌های اقتصادی از سطح زیستی به ساحت‌های معنایی و عقلانی را فراهم می‌سازد؛ گذاری که بدون آن، مفاهیمی چون ترجیحات، ارزش‌گذاری، گزینش و حتی «مجموعه مصرف» فاقد بنیان التفاتی لازم برای مدل‌سازی دقیق خواهند بود.

۳-۳. نظریه شکل‌گیری احساسات در فیزیکیسم غیرتقلیل‌گرایانه

نظریه شکل‌گیری احساسات لیزا فلدمن بارت، که با عنوان «مدل احساسات ساخته‌شده» شناخته می‌شود، بر این ایده استوار است که احساسات واکنش‌هایی ذاتی و جهان‌شمول نیستند، بلکه برون‌داد فرایندهای پیش‌بینی‌کننده مغز در تعامل با ورودی‌های حسی، تجربه‌های گذشته و دانش مفهومی‌اند (بارت، ۲۰۱۷). در این چارچوب، احساسات پدیده‌هایی نوظهور تلقی می‌شوند که از فعالیت یکپارچه کل مغز برمی‌خیزند و نه از مدارهای عصبی از پیش تعیین‌شده. در این دیدگاه، مغز به مثابه یک سیستم پیش‌بینی‌کننده عمل می‌کند که به‌طور مداوم داده‌های حسی بیرونی و درونی را با الگوهای مفهومی آموخته‌شده ترکیب می‌کند تا تجربیات احساسی را بسازد (سولیوان و مینار، ۲۰۲۰). در این فرایند، مفاهیم نقشی اساسی در دسته‌بندی حس‌های بدنی ایفا می‌کنند؛ نقشی که می‌توان آن را با نسبت‌دادن ارزش به پول مقایسه کرد، که خود فاقد ارزش ذاتی است و معنا و کارکردش را از چارچوب‌های مفهومی و اجتماعی می‌گیرد (فیشر^۱، ۲۰۱۷).

یکی از پیامدهای مهم این رویکرد، درهم‌تیدگی شناخت و احساسات است. احساسات در این مدل از فرایندهای شناختی جدا نیستند، بلکه به‌شدت به حافظه، یادگیری مفهومی و پیش‌بینی وابسته‌اند. پردازش احساسی از طریق شبکه‌های مغزی پویا و هم‌پوشان انجام می‌شود که ادراک، انگیزش، شناخت و عمل را به‌طور هم‌زمان یکپارچه می‌کنند و بر

اساس تجربه‌های جدید به‌طور مداوم بازسازمان‌دهی می‌شوند (پسوا، ۲۰۱۸؛ سولیوان و مینار، ۲۰۲۰). این چارچوب با طبیعت‌گرایی فیزیکی‌الیستی سازگار است، زیرا احساسات را به فرایندهای فیزیکی مغز پیوند می‌زند، اما هم‌زمان از فیزیکیالیسم تقلیل‌گرا فاصله می‌گیرد. بارت نشان می‌دهد که احساسات نه‌تنها محصول سازمان عصبی مغز، بلکه به‌شدت وابسته به زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و زبانی‌اند؛ امری که نشان می‌دهد تبیین احساسات مستلزم در نظر گرفتن سطوح مفهومی و زمینه‌ای در کنار سازوکارهای فیزیکی است.

از این منظر، نظریه بارت بازتعریفی از «شکاف تبیینی» ارائه می‌دهد. به‌جای جست‌وجوی پیوندی ساده و خطی میان حالات مغزی و تجربیات ذهنی، این رویکرد بر آن است که درک احساسات نیازمند چارچوبی چندسطحی است که پردازش‌های پیش‌بینی‌کننده مغز، تعاملات فیزیکی و مفهومی، و تأثیرات فرهنگی و محیطی را به‌صورت توأمان لحاظ کند. در نتیجه، نظریه احساسات ساخته‌شده، ضمن وفاداری به طبیعت‌گرایی فیزیکی‌الیستی، از الگوهای تقلیل‌گرایانه فاصله می‌گیرد و رویکردی میان‌رشته‌ای برای تبیین تجربیات احساسی پیشنهاد می‌کند. این ویژگی، آن را به چارچوبی مناسب برای تحلیل سطح زیستی-شناختی رفتار انسانی بدل می‌سازد؛ سطحی که در عین اتکا به مغز و بدن، برای تبیین کامل نیازمند پیوند با ساحت‌های مفهومی، زبانی و فرهنگی است (بارت، ۲۰۲۴).

۳-۴. فرایند شناخت مبتنی بر پردازش پیش‌بینی‌کننده

نظریه «احساسات ساخته‌شده» بارت (۲۰۱۷) پردازش پیش‌بینی‌کننده را سازوکار اصلی ساخت تجربه‌های احساسی می‌داند. در این چارچوب، مغز به‌جای واکنش منفعلانه به محرک‌ها، به‌طور فعال مدل‌هایی درونی می‌سازد و با اتکا به تجربه‌های گذشته، ورودی‌های حسی بیرونی و درونی را پیش‌بینی می‌کند و از طریق کاهش خطای پیش‌بینی، این مدل‌ها را به‌روزرسانی می‌سازد. بر این اساس، فرایند شناختی شکل‌گیری احساسات را می‌توان در شش مرحله اصلی صورت‌بندی کرد که در جدول شماره (۱) خلاصه شده‌اند:

۱. مغز به‌عنوان ماشین پیش‌بینی‌کننده: تولید مداوم پیش‌بینی‌ها برای تفسیر و پاسخ به محیط بر اساس مدل‌های درونی و تجربه‌های گذشته.
۲. ادراک درونی: پیش‌بینی و تفسیر حالات درونی بدن (مانند ضربان قلب، تنفس، گرسنگی) و ادغام آن‌ها با ورودی‌های محیطی.
۳. کاهش خطای پیش‌بینی: مقایسه ورودی‌های واقعی با پیش‌بینی‌ها و به‌روزرسانی مدل درونی برای کاهش اختلاف.
۴. دسته‌بندی مفهومی: اتکا به مفاهیم آموخته‌شده برای برچسب‌گذاری و تفسیر داده‌های حسی مبهم؛ مفاهیمی که می‌توانند از فرهنگ و یادگیری اثر بپذیرند.
۵. نقش حافظه و زمینه: هدایت پیش‌بینی‌ها از طریق تجربه‌های ذخیره‌شده و نشانه‌های زمینه‌ای (محیط، هنجارها، زبان).
۶. پویایی تکرارشونده: تداوم چرخه پیش‌بینی-بازخورد-به‌روزرسانی که انعطاف‌پذیری تجربه‌احساسی را ممکن می‌سازد.

جدول ۱. فرایند شناختی شکل‌گیری احساسات از دیدگاه لیسافلدمن بارت

مرحله	توضیح	مثال
مغز به‌عنوان ماشین پیش‌بینی‌کننده	مغز به‌طور فعال پیش‌بینی‌هایی درباره‌ی ورودی‌های حسی بر اساس تجربیات گذشته ایجاد می‌کند و از این پیش‌بینی‌ها برای تفسیر و پاسخ به محیط استفاده می‌کند.	دیدن کسی که به سمت شما می‌دود: مغز پیش‌بینی می‌کند که آیا این عمل تهدیدآمیز (ترس) یا شادی‌آور (هیجان) است، بر اساس تجربیات گذشته.
ادراک درونی	مغز حالات داخلی بدن مانند ضربان قلب، تنفس و گرسنگی را پیش‌بینی و تفسیر می‌کند.	افزایش ضربان قلب هنگام دویدن ممکن است به‌عنوان نشانه‌ای از نیاز فیزیولوژیکی تفسیر شود و در ساخت تجربه احساسی نقش داشته باشد.
کاهش خطای پیش‌بینی	مغز ورودی‌های حسی واقعی را با پیش‌بینی‌های خود مقایسه می‌کند و در صورت وجود اختلاف (خطای پیش‌بینی)، مدل‌های درونی خود را برای کاهش این خطا به‌روزرسانی می‌کند.	اگر مغز پیش‌بینی کند که ضربان سریع قلب نشان‌دهنده هیجان است، اما حالت چهره فرد نشان‌دهنده خشم باشد، مغز مدل خود را به «خشم» تغییر می‌دهد.

مرحله	توضیح	مثال
دسته‌بندی مفهومی	مغز از مفاهیم احساسی آموخته‌شده برای تفسیر و برچسب‌گذاری داده‌های حسی استفاده می‌کند.	ضربان سریع قلب در یک ترن هوایی به‌عنوان «هیجان» برچسب‌گذاری می‌شود، اما در یک کوچه تاریک ممکن است به‌عنوان «ترس» تفسیر شود.
نقش حافظه و زمینه	مغز از خاطرات گذشته و نشانه‌های زمینه‌ای برای شکل‌دهی پیش‌بینی‌ها و تفسیر احساسات استفاده می‌کند.	خاطرات قبلی از موقعیت‌های مشابه (مثل برخورد با افراد عصبانی) به مغز کمک می‌کنند تا موقعیت فعلی را بهتر درک کند.
فرایند پویا و تکرارشونده	پیش‌بینی‌ها و ورودی‌های حسی به‌طور مداوم با هم تعامل دارند و مغز مدل‌های خود را بر اساس اطلاعات جدید به‌روزرسانی می‌کند.	در حال تعامل اجتماعی، مغز ممکن است پیش‌بینی‌های خود را از «شوخی دوستانه» به «انتقاد» تغییر دهد اگر نشانه‌های کلامی یا غیرکلامی جدید دریافت کند.

توضیحات: شش مرحله اصلی سازوکار پیش‌بینی محور ساخت احساسات را نشان می‌دهد که در آن مغز با ترکیب پیش‌بینی‌ها، داده‌های حسی، حافظه و زمینه، تجربه احساسی را به‌طور فعال سامان می‌دهد

در نهایت، باید توجه داشت که این چارچوب فیزیکی‌الیستی، هر چند برای تبیین سازوکارهای زیستی-شناختی ضروری است، اما به‌تنهایی برای توضیح حیث التفاتی، معنا و ارزش‌کنش انسانی کفایت ندارد. از این‌رو، تحلیل حاضر باید به‌مثابه سطح نخست در الگوی «انسان سه‌ساختی» تلقی شود و در مراحل بعد با ساخت‌های نفسانی و عقلانی تکمیل گردد.

۴. بلوک‌های اصلی تئوری مصرف‌کننده

مدل کلاسیک انتخاب مصرف‌کننده در اقتصاد خرد بر چهار بلوک مفهومی متمایز استوار است که چارچوب تحلیل رفتار مصرف‌کننده را شکل می‌دهند. بلوک نخست، مجموعه مصرف^۱، شامل تمامی گزینه‌هایی است که مصرف‌کننده آن‌ها را به‌عنوان امکان‌های بالقوه انتخاب در نظر می‌گیرد؛ مجموعه‌ای که پیش از هر محدودیت اقتصادی یا عملیاتی تعریف می‌شود و نقطه آغاز تحلیل انتخاب است (مس‌کال^۲ و همکاران، ۱۹۹۵). بلوک دوم، مجموعه قابل‌دسترس^۳، زیرمجموعه‌ای از مجموعه مصرف است که با قیود عینی مانند درآمد، قیمت‌ها و شرایط بازار سازگار است و

1. Consumption Set
2. Mas-Colell
3. Feasible Set

بدین ترتیب، دامنه انتخاب‌های عملی مصرف‌کننده را مشخص می‌کند (واریان^۱، ۱۹۹۲). بلوک سوم، روابط رجحانی^۲، بیانگر نحوه رتبه‌بندی گزینه‌های موجود در مجموعه قابل دسترس از سوی مصرف‌کننده است و امکان پیش‌بینی رفتار انتخابی را فراهم می‌سازد (کریس^۳، ۱۹۹۰). در نهایت، بلوک چهارم، فرضیه رفتاری^۴، بیان می‌کند که مصرف‌کننده در چارچوب ترجیحات و قیود خود، گزینه‌ای را انتخاب می‌کند که بیشترین مطلوبیت را برای او به همراه دارد؛ فرضی که بنیان تحلیل‌های استاندارد انتخاب در اقتصاد خرد را تشکیل می‌دهد (ساموئلسون، ۱۹۴۷).

پس از معرفی بلوک‌های اصلی نظریه متعارف انتخاب مصرف‌کننده، پرسش بنیادین این است که این بلوک‌ها از چه فرایندهایی نشئت می‌گیرند و تا چه حد می‌توان آن‌ها را مفروضاتی بدیهی و پیشینی تلقی کرد. در دهه‌های اخیر، با ظهور حوزه‌های نوظهور علمی، به‌ویژه علوم شناختی، ضرورت بازنگری در صورت‌بندی‌های کلاسیک علوم اجتماعی بیش از پیش مورد تأکید قرار گرفته است. علوم شناختی، با طرح نظریه‌ها و مفاهیم جدید درباره ذهن و فرایندهای شناخت، علوم اجتماعی را ناگزیر کرده‌اند نسبت خود را با این دستاوردها روشن سازند. در همین راستا، تلاش‌هایی برای شکل‌دادن به حوزه‌های میان‌رشته‌ای، از جمله جامعه‌شناسی شناختی، صورت گرفته است که هدف آن‌ها برقراری گفت‌وگویی غیرتقلیل‌گرایانه میان فرهنگ و شناخت است (اردبیلی، ۱۴۰۳). در این چارچوب، نوآوری مقاله حاضر نه در بازنگری مستقیم قیود، ترجیحات یا فرض رفتاری، بلکه در بازتعریف شناختی بلوک نخست، یعنی مجموعه مصرف‌نهیفته است. بخش بعد نشان می‌دهد که این مجموعه چگونه در مغز و بر اساس فرایندهای پیش‌بینی‌کننده شناختی - مطابق نظریه فلدمن بارت - شکل می‌گیرد و چگونه این بازتعریف، بنیان تحلیل انتخاب مصرف‌کننده را دگرگون می‌سازد.

1. Varian
2. Preference Relation
3. Kreps
4. Behavioral Assumption

۵. نظریه ساخت شناخت در مغز (توضیح دهنده بلوک مجموعه مصرف)

۵-۱. مغز به عنوان ماشین پیش‌بینی کننده

رشد شگفت‌انگیز تولید و تجارت جهانی و تقارن آن با فناوری‌های شناخت رفتار مصرف‌کننده باعث دگرگونی‌های بزرگ در جامعه امروز شده (صالحی و دیگران، ۲۰۲۵) و رفتارهای مصرفی نوی پدید آورده است. یکی از نقدهای کلاسیک وارد بر اقتصاد متعارف آن است که فروض بنیادی آن درباره عقلانیت و حداکثرسازی مطلوبیت، ماهیتی همان‌گویانه و آزمون‌ناپذیر دارند و از این‌رو، پیوند ضعیفی با واقعیت‌های رفتاری برقرار می‌کنند (هاچیسون^۱، ۱۹۳۸، ۱۱۴). روش‌های اکسیوماتیک، با تمرکز بر سازگاری درونی، غالباً عوامل روان‌شناختی، اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر رفتار اقتصادی را نادیده می‌گیرند و در مواجهه با شرایط پیچیده و غیرمنتظره، قدرت تبیینی محدودی دارند. این محدودیت‌ها، زمینه را برای ورود رویکردهای شناختی و تجربی به تحلیل تصمیم‌گیری اقتصادی فراهم کرده‌اند. در این چارچوب، نظریه شناختی بارت، که مغز را به مثابه یک سیستم پیش‌بینی کننده توصیف می‌کند، افق تحلیلی مناسبی برای بازاندیشی در نظریه انتخاب اقتصادی ارائه می‌دهد. مطابق این دیدگاه، مغز صرفاً دریافت‌کننده منفعل داده‌های حسی نیست، بلکه به‌طور فعال با اتکا به تجربیات گذشته، دانش آموخته شده و نشانه‌های زمینه‌ای، مدل‌هایی از جهان می‌سازد و بر اساس آن‌ها آینده را پیش‌بینی می‌کند. (بارت، ۲۰۱۷). این پردازش پیش‌بینی محور، به‌ویژه در شرایط عدم قطعیت، نقش محوری در هدایت تصمیم‌گیری انسان ایفا می‌کند.

این منطق شناختی، بنیان مفهومی روشنی برای بازتعریف مجموعه مصرف در نظریه انتخاب فراهم می‌آورد. مجموعه مصرف، به عنوان مجموعه‌ای از تمامی گزینه‌هایی که مصرف‌کننده می‌تواند تصور کند، نه صرفاً بازتاب محدودیت‌های عینی، بلکه برون‌داد مدل‌های پیش‌بینی کننده مغز است. مغز با تلفیق اطلاعات حسی، تجربیات گذشته و

1. Hutchison

معانی اجتماعی، فضایی از گزینه‌های ممکن را شکل می‌دهد که شامل انتخاب‌های عملی، ایده‌آل و حتی در حال حاضر دست‌نیافتنی نیز می‌شود (کانمن و تورسکی^۱، ۱۹۷۹). برای مثال، در فرایند انتخاب یک کالا، مصرف‌کننده ممکن است گزینه‌هایی را در مجموعه مصرف خود لحاظ کند که به واسطه محدودیت‌های مالی فعلاً قابل دسترس نیستند، اما همچنان در فضای شناختی انتخاب او حضور دارند. این حضور، ناشی از توانایی مغز در پیش‌بینی سناریوهای بدیل و ساخت مدل‌هایی از آینده ممکن است. چنین سازوکاری به مصرف‌کننده اجازه می‌دهد تصمیم‌گیری را نه صرفاً بر اساس وضعیت کنونی، بلکه با لحاظ طیفی از امکانات بالقوه انجام دهد.

ویژگی کلیدی این فرایند، وابستگی آن به کاهش خطای پیش‌بینی است. مغز با مقایسه پیش‌بینی‌های خود با داده‌های واقعی، مدل‌های درونی‌اش را به‌طور مداوم به‌روزرسانی می‌کند و بدین ترتیب، فضای گزینه‌های قابل تصور را به‌شکلی پویا تعدیل می‌نماید (فریستون، ۲۰۱۰). این پویایی شناختی توضیح می‌دهد که چرا مجموعه مصرف در عمل ساختاری ثابت ندارد و با تغییر اطلاعات، زمینه و انتظارات، دگرگون می‌شود. از این منظر، تعریف گسترده مجموعه مصرف در اقتصاد خرد، نه صرفاً یک فرض صوری، بلکه بازتابی از واقعیت‌های شناختی تصمیم‌گیری انسان است (مس‌کالل و همکاران، ۱۹۹۵). تحلیل فیزیکیالیستی مغز به‌عنوان ماشین پیش‌بینی‌کننده نشان می‌دهد که انتخاب اقتصادی، برونداد تعامل پیچیده‌ای میان پیش‌بینی‌های شناختی، اطلاعات محیطی و سازوکارهای عصبی است، نه نتیجه یک فرایند خطی و ایستا (گلیمچر و فهر^۲، ۲۰۱۳).

۲-۵. ادراک درونی

در چارچوب تحلیل فیزیکیالیستی شناخت، ادراک درونی یکی از اساسی‌ترین سازوکارهایی است که از طریق آن مغز وضعیت فیزیولوژیکی بدن را پایش کرده و آن را

1. Kahneman & Tversky
2. Glimcher & Fehr

در فرایند پیش‌بینی و تصمیم‌گیری ادغام می‌کند. ادراک درونی به مجموعه‌ای از سیگنال‌های بدنی -مانند گرسنگی، تشنگی، دما و سطح انرژی- اشاره دارد که به مغز امکان می‌دهند نیازهای جاری بدن را ارزیابی کرده و آن‌ها را به‌عنوان ورودی‌های کلیدی در تنظیم پیش‌بینی‌ها به‌کار گیرد (کریگ^۱، ۲۰۰۲). این سیگنال‌ها نقش مهمی در جهت‌دهی رفتار اقتصادی و، به‌طور خاص، در شکل‌دهی مجموعه مصرف‌ایفا می‌کنند. از منظر شناختی، ادراک درونی پلی است میان وضعیت فیزیولوژیکی بدن و مدل‌های پیش‌بینی‌کننده مغز. مغز با ترکیب این سیگنال‌های درونی با اطلاعات محیطی و دانش پیشین، پیش‌بینی‌هایی را تولید می‌کند که با نیازهای فعلی بدن سازگارند. در نتیجه، برخی گزینه‌ها در فضای انتخاب برجسته‌تر می‌شوند و برخی دیگر موقتاً به حاشیه می‌روند (بارت و سیمونز^۲، ۲۰۱۵). بدین ترتیب، مجموعه مصرف‌نه ساختاری ثابت، بلکه فضایی پویا و وابسته به وضعیت بدنی و زمینه‌ای فرد است. برای مثال، در وضعیت گرسنگی شدید، سیگنال‌های ادراک درونی باعث می‌شوند گزینه‌های مرتبط با تأمین غذا در اولویت قرار گیرند، در حالی که انتخاب‌هایی مانند خرید کالاهای غیرضروری یا لوکس اهمیت خود را از دست می‌دهند. این بازتنظیم موقتی مجموعه مصرف‌نشان می‌دهد که مغز چگونه با اتکا به نیازهای فیزیولوژیکی، فضای تصمیم‌گیری را محدود و متمرکز می‌کند (ست^۳، ۲۰۱۳). روشن است که فناوری‌های یادگیری ماشینی می‌توانند با گردآوری داده‌های رفتاری مصرف‌کنندگان، تا حدی این فرایند پیش‌بینی مغز را شناسایی کرده و رفتارهای آینده او را با میزان قابل‌قبولی خطا پیش‌بینی کنند (صالحی و دیگران، ۲۰۲۶).

پس از رفع نیاز بدنی -برای نمونه با رسیدن به حالت سیری- همین سازوکار پیش‌بینی‌کننده می‌تواند مجموعه مصرف را مجدداً گسترش داده و گزینه‌های دیگری را وارد فضای انتخاب کند. این پویایی شناختی با منطق کاهش خطای پیش‌بینی نیز

1. Craig
2. Simmons
3. Seth

هم‌خوان است. مغز با مقایسه پیش‌بینی‌های خود درباره وضعیت بدن با داده‌های واقعی، مدل‌های درونی‌اش را به‌طور مستمر به‌روزرسانی می‌کند و بدین ترتیب تصمیم‌گیری را با شرایط متغیر تطبیق می‌دهد (فریستون، ۲۰۱۰). از این منظر، تفاوت میان تعریف انتزاعی مجموعه مصرف در اقتصاد خرد و رفتار واقعی مصرف‌کننده، تا حد زیادی ناشی از دخالت سازوکارهای ادراک درونی و اولویت‌بندی فیزیولوژیکی است (لُونِشتاین^۱ و همکاران، ۲۰۰۸). در مجموع، ادراک درونی را می‌توان یکی از سازوکارهای کلیدی دانست که از طریق آن مغز، نیازهای بدنی را به فضای انتخاب اقتصادی ترجمه می‌کند. این تحلیل نشان می‌دهد که تصمیم‌گیری مصرف‌کننده، برآیند تعامل پیچیده میان مغز و بدن است و نه صرفاً واکنشی به داده‌های بیرونی بازار. چنین برداشتی، به‌ویژه در اقتصاد عصبی، افق تحلیلی دقیق‌تری برای فهم رفتار مصرف‌کننده فراهم می‌آورد (گلیمچر و فهر، ۲۰۱۳).

۳-۵. کاهش خطای پیش‌بینی

یکی از سازوکارهای بنیادی مغز در چارچوب رویکرد پیش‌بینی‌کننده، کاهش خطای پیش‌بینی است؛ فرایندی که از طریق آن، مغز مدل‌های شناختی خود را به‌طور مستمر با داده‌های جدید هماهنگ می‌کند. در نظریه شناختی بارت، مغز نه یک سیستم واکنش‌محور، بلکه ماشینی پیش‌بینی‌کننده است که همواره انتظارات خود را با ورودی‌های حسی، اجتماعی و تجربی مقایسه می‌کند و در صورت عدم تطابق، آن‌ها را اصلاح می‌نماید (بارت، ۲۰۱۷). این سازوکار نقش محوری در تصمیم‌گیری اقتصادی و به‌ویژه در پویایی مجموعه مصرف ایفا می‌کند. مجموعه مصرف، هرچند در نظریه اقتصاد خرد به‌صورت مجموعه‌ای کلی از گزینه‌های ممکن تعریف می‌شود، در عمل ساختاری ایستا ندارد. گزینه‌های موجود در این مجموعه، به‌واسطه تجربه، یادگیری و بازخوردهای محیطی، به‌طور مداوم بازتنظیم می‌شوند. زمانی که یک پیش‌بینی - برای مثال انتظار کیفیت بالایی یک برند - با تجربه واقعی سازگار نباشد، مغز این ناهماهنگی

1. Loewenstein

را به‌عنوان خطای پیش‌بینی ثبت کرده و مدل درونی خود را اصلاح می‌کند. در نتیجه، آن گزینه ممکن است از مجموعه مصرف حذف شود یا جایگاه آن در اولویت‌ها تغییر یابد (فریستون، ۲۰۱۰). این سازوکار به‌خوبی توضیح می‌دهد که چگونه تجربه‌های مصرفی، تبلیغات، و اطلاعات اجتماعی می‌توانند فضای انتخاب را گسترش یا محدود کنند. یک تجربه منفی می‌تواند گزینه‌ای را به حاشیه براند، در حالی که بازخوردهای مثبت اجتماعی یا اطلاعات جدید ممکن است گزینه‌های تازه‌ای را وارد مجموعه مصرف کنند (لُونِشتاین و همکاران، ۲۰۰۸). از این منظر، کاهش خطای پیش‌بینی نه تنها در سطح فردی، بلکه در بسترهای اجتماعی و فرهنگی نیز عمل می‌کند و ترجیحات را به‌صورت پویا شکل می‌دهد (گلیمچر و فهر، ۲۰۱۳).

در چارچوب اقتصاد خرد، این فرایند توضیح می‌دهد که چرا مصرف‌کنندگان در عمل تنها بخشی از فضای نظری انتخاب را بررسی می‌کنند. اگرچه مدل‌های کلاسیک مجموعه مصرف را به‌صورت فضایی ریاضی و کامل تعریف می‌کنند، اما سازوکارهای شناختی باعث می‌شوند برخی گزینه‌ها به‌طور مؤثر حذف و برخی دیگر برجسته شوند (کانمن و تورسکی، ۱۹۷۹). بدین ترتیب، رفتار واقعی مصرف‌کننده را می‌توان حاصل تعامل میان فضای نظری انتخاب و فرایندهای شناختی کاهش خطای پیش‌بینی دانست. در نهایت، تحلیل فیزیکی‌الیستی کاهش خطای پیش‌بینی نشان می‌دهد که تصمیم‌گیری اقتصادی فرایندی ایستا و از پیش تعیین شده نیست، بلکه نتیجه تطبیق مداوم مغز با اطلاعات جدید و شرایط متغیر محیطی است. این برداشت، ضمن سازگاری با مبانی کلاسیک نظریه انتخاب (سامونلسون، ۱۹۴۷)، امکان گسترش آن‌ها را در قالب مدل‌هایی فراهم می‌کند که پویایی شناختی و یادگیری را به‌طور صریح در نظر می‌گیرند.

۴-۵. دسته‌بندی مفهومی

مغز انسان برای مدیریت پیچیدگی محیط و کاهش هزینه‌های شناختی، از دسته‌بندی مفهومی به‌عنوان یکی از ابزارهای اصلی خود بهره می‌گیرد. در چارچوب نظریه شناختی بارت، این فرایند بخشی جدایی‌ناپذیر از سازوکار پیش‌بینی مغز است که از طریق آن

داده‌های حسی و شناختی در قالب مفاهیم آموخته‌شده سازمان‌دهی می‌شوند (بارت، ۲۰۱۷). دسته‌بندی مفهومی به مغز امکان می‌دهد فضای وسیع گزینه‌ها را به نواحی معنادار و قابل‌مدیریت تقسیم کرده و بدین ترتیب فرایند تصمیم‌گیری را تسهیل کند. این مفاهیم، که ریشه در تجربه، یادگیری و زمینه‌های فرهنگی دارند، به مغز اجازه می‌دهند با حداقل تلاش شناختی، اطلاعات جدید را تفسیر کرده و پیش‌بینی‌های کارآمدتری انجام دهد (راش^۱، ۱۹۷۸). در حوزه تصمیم‌گیری اقتصادی، این سازوکار موجب می‌شود مصرف‌کننده به جای بررسی تمامی ویژگی‌ها و ترکیب‌های ممکن، گزینه‌ها را در قالب دسته‌هایی مانند «لوکس»، «اقتصادی» یا «قابل‌اعتماد» سازمان‌دهی کند و مجموعه مصرف را بر این اساس محدود و ساختارمند سازد (کانمن، ۲۰۱۱).

دسته‌بندی مفهومی همچنین امکان تنظیم پویای مجموعه مصرف را فراهم می‌کند. مفاهیم به‌کاررفته در سازمان‌دهی گزینه‌ها ثابت نیستند و می‌توانند در واکنش به اطلاعات جدید یا تغییر در اولویت‌ها بازتعریف شوند. برای مثال، مواجهه با اطلاعات تازه یا بازخوردهای اجتماعی می‌تواند جایگاه یک گزینه را از یک دسته به دسته‌ای دیگر منتقل کرده و آن را وارد یا خارج از مجموعه مصرف کند (لونشتاین و همکاران، ۲۰۰۸). از منظر اقتصاد خرد، این فرایند توضیح می‌دهد که چرا مصرف‌کنندگان، برخلاف فرض فضای انتخاب نامحدود، در عمل تنها بخشی از گزینه‌های ممکن را مدنظر قرار می‌دهند. این محدودیت شناختی، آن‌گونه که سایمون نشان می‌دهد، نه نشانه ضعف عقلانیت، بلکه راهبردی کارآمد برای مواجهه با پیچیدگی و عدم قطعیت است (سایمن^۲، ۱۹۵۵).

در نتیجه، مجموعه مصرف را می‌توان برون‌داد تعاملی میان فضای نظری انتخاب و سازوکارهای شناختی دسته‌بندی دانست. افزون بر این، دسته‌بندی مفهومی ماهیتی فرهنگی و اجتماعی دارد. مفاهیمی که مصرف‌کنندگان برای سازمان‌دهی گزینه‌ها به کار می‌برند،

1. Rosch
2. Simon

بازتاب‌دهنده هنجارها، ارزش‌ها و معانی فرهنگی‌اند. از این‌رو، یک گزینه واحد ممکن است در زمینه‌های فرهنگی متفاوت، به‌گونه‌ای متفاوت معناگذاری و در مجموعه مصرف‌جای‌گذاری شود (داگلاس و ایشروود^۱، ۱۹۷۹). این ویژگی، یکی از دلایل تنوع الگوهای مصرف در بازارهای مختلف است. در مجموع، دسته‌بندی مفهومی سازوکاری کلیدی است که از طریق آن مغز، فضای انتخاب اقتصادی را معنادار، گسسته و قابل‌مدیریت می‌سازد. این تحلیل شناختی-فیزیکی‌الیستی، مبنایی برای توسعه مدل‌های انتخاب فراهم می‌کند که در آن‌ها نقش مفاهیم، یادگیری و زمینه‌های فرهنگی به‌طور صریح لحاظ می‌شود (گلیمچر و فهر، ۲۰۱۳).

۵-۵. نقش حافظه و زمینه

حافظه و زمینه دو مؤلفه بنیادی در فرایند شناخت‌اند که از طریق آن‌ها مغز پیش‌بینی‌های خود را بر تجربیات گذشته و شرایط کنونی منطبق می‌کند. در چارچوب نظریه انتخاب اقتصادی، این دو عامل نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌دهی مجموعه مصرف‌دارند، زیرا مشخص می‌کنند کدام گزینه‌ها در یک موقعیت خاص به‌عنوان گزینه‌های «مرتبط» فعال می‌شوند. مغز با ترکیب حافظه تجربیات پیشین و نشانه‌های زمینه‌ای، فضای تصمیم‌گیری را هم‌زمان ساده و تطبیق‌پذیر می‌سازد (تولونگ^۲، ۲۰۰۲). از منظر شناختی، حافظه به‌عنوان مخزن تجربیات گذشته، مبنای اصلی شکل‌گیری مدل‌های پیش‌بینی‌کننده مغز است. این مدل‌ها به مغز اجازه می‌دهند گزینه‌های آشنا و آزموده‌شده را در اولویت قرار دهد و هزینه شناختی تصمیم‌گیری را کاهش دهد (شاکتر^۳، ۲۰۰۸). زمینه، در مقابل، شامل اطلاعات مربوط به وضعیت فعلی-مانند محیط، تعاملات اجتماعی و قیود موقعیتی- است که مغز از آن برای به‌روزرسانی این پیش‌بینی‌ها استفاده می‌کند. تعامل پویا میان حافظه و زمینه، امکان تطبیق تصمیم‌گیری مصرفی با شرایط متغیر را فراهم می‌آورد (بارسالو^۴، ۲۰۰۸). برای مثال، تجربه مثبت پیشین از یک گزینه می‌تواند آن را در مجموعه مصرف برجسته کند، اما تغییر در زمینه-مانند اطلاعات

1. Douglas & Isherwood
2. Tulving
3. Schacter
4. Barsalou

جدید، توصیه‌های اجتماعی یا تغییر شرایط محیطی - می‌تواند این اولویت را تعدیل یا جایگزین نماید (کانمن، ۲۰۱۱). بدین ترتیب، تصمیم‌گیری مصرفی نه حاصل بازیابی صرف حافظه، بلکه نتیجه تلفیق فعال تجربیات گذشته با داده‌های جاری است. از منظر اقتصاد خرد، این سازوکار توضیح می‌دهد که چرا مجموعه مصرف در عمل به شدت وابسته به زمینه و تاریخچه فرد است. اگرچه در مدل‌های کلاسیک مجموعه مصرف به صورت فضایی ثابت و جامع تعریف می‌شود، مغز مصرف‌کننده تنها بخشی از این فضا را که با حافظه و زمینه فعلی سازگار است فعال می‌کند (سایمن، ۱۹۵۵).

به همین دلیل، گزینه‌هایی که فاقد پیوند تجربی یا معنایی اند، اغلب از فرایند تصمیم‌گیری کنار گذاشته می‌شوند. این منطق همچنین نقش تبلیغات، بازاریابی و تعاملات اجتماعی را در شکل‌دهی رفتار مصرف‌کننده روشن می‌کند. تبلیغات و توصیه‌های اجتماعی با ایجاد تداعی‌های جدید یا تقویت خاطرات موجود، می‌توانند جایگاه یک گزینه را در مدل‌های پیش‌بینی مغز تغییر دهند و آن را وارد یا خارج از مجموعه مصرف کنند (آکر^۱، ۱۹۹۱؛ بکر^۲، ۱۹۹۶). در مجموع، تحلیل فیزیکیالیستی نقش حافظه و زمینه نشان می‌دهد که تصمیم‌گیری مصرفی برآمده از تعاملی پویا میان تجربیات گذشته، شرایط محیطی و فعالیت‌های عصبی است. این برداشت، که با یافته‌های اقتصاد عصبی سازگار است، امکان توسعه مدل‌های انتخابی را فراهم می‌کند که به جای فرض فضاهاى ایستای انتخاب، پویایی شناختی و زمینه‌مندی رفتار انسانی را به طور صریح در نظر می‌گیرند (گلیمچر و فهر، ۲۰۱۳).

۵-۶. فرایند پویا و تکرار شونده

یکی از ویژگی‌های بنیادین مغز انسان در فرایندهای شناختی و تصمیم‌گیری، پویایی و تکرار شونده‌گی آن است. مغز به‌عنوان سیستمی پیش‌بینی‌کننده، به‌طور مداوم مدل‌های شناختی خود را در واکنش به اطلاعات جدید، تغییرات محیطی و بازخوردهای درونی

1. Aaker
2. Becker

به‌روزرسانی می‌کند (فریستون، ۲۰۱۰). این ویژگی سبب می‌شود تصمیم‌گیری انسانی نه بر پایه قواعد ایستا، بلکه در قالب فرایندی تطبیقی و مسیروابسته شکل گیرد. در چارچوب نظریه شناختی بارت، این پویایی حاصل چرخه‌ای مستمر از پیش‌بینی، ارزیابی و اصلاح است که طی آن مغز به‌صورت فعالانه محیط خود را مدل‌سازی می‌کند (بارت، ۲۰۱۷). در نتیجه، مجموعه مصرف نیز نه یک فضای از پیش تثبیت‌شده، بلکه برونداد موقتی این فرایند تکرارشونده است؛ فضایی که با ورود اطلاعات جدید - اعم از تغییرات قیمتی، نشانه‌های اجتماعی، یا تحولات در وضعیت بدنی و شناختی فرد - به‌طور پیوسته بازتعریف می‌شود (کانمن، ۲۰۱۱).

این منطق پویایی توضیح می‌دهد که چرا رفتار واقعی مصرف‌کننده با مدل‌های ایستای نظریه انتخاب کلاسیک فاصله دارد. اگرچه در اقتصاد خرد، مجموعه مصرف اغلب به‌صورت فضایی ثابت و جامع تعریف می‌شود، در عمل مغز مصرف‌کننده به‌واسطه محدودیت‌های شناختی و ضرورت انطباق، پیوسته گزینه‌ها را وارد یا از فضای انتخاب خارج می‌کند (سایمن، ۱۹۵۵). این بازتعریف مداوم، نتیجه تعامل همزمان داده‌های محیطی، تجربیات گذشته و زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی است. افزون‌بر این، پویایی تصمیم‌گیری مصرفی در بسترهای اجتماعی و فرهنگی نیز تشدید می‌شود. معانی نمادین، هنجارهای اجتماعی و ارزش‌های فرهنگی می‌توانند در چرخه‌های متوالی پیش‌بینی، جایگاه گزینه‌ها را در مجموعه مصرف تغییر دهند و اولویت‌های جدیدی ایجاد کنند (داگلاس و ایشروود، ۱۹۷۹). از این منظر، رفتار مصرف‌کننده را باید محصول یک فرایند شناختی چندسطحی دانست که به‌طور مستمر در حال بازسازی است. در مجموع، تحلیل فیزیکیالیستی فرایند پویا و تکرارشونده نشان می‌دهد که مجموعه مصرف نتیجه یک سازوکار تطبیقی است، نه یک مفروضه ایستا. این برداشت، ضمن حفظ سازگاری با بنیان‌های کلاسیک نظریه انتخاب (سامونلسون، ۱۹۷۹)، امکان توسعه مدل‌هایی را فراهم می‌کند که پویایی شناختی و مسیروابستگی تصمیم‌گیری را به‌طور صریح در نظر می‌گیرند (گلیمچر و فهر، ۲۰۱۳).

۶. بحث و نتیجه‌گیری

چارچوب فیزیکی‌الیستی مبتنی بر نظریهٔ پیش‌بینی محور فلدمن بارت، بنیان معرفت‌شناختی نظریهٔ متعارف انتخاب مصرف‌کننده را به چالش می‌کشد. در اقتصاد نئوکلاسیک، ترجیحات مصرف‌کننده به صورت مجموعه‌ای پایدار، کامل و انتقال‌پذیر فرض می‌شوند؛ یعنی فرد در هر لحظه می‌تواند میان هر دو کالا مقایسه کند (کامل بودن)، و اگر $A > B$ و $B > C$ ، آن‌گاه $A > C$ (انتقال‌پذیری یا تعدی). در نتیجه تابع مطلوبیت $U(x)$ نمایانگر یک نظم درونی ثابت از تمایلات است و رفتار مصرف‌کننده، انتخاب بهینه از یک مجموعه مصرف‌ایستا تلقی می‌شود.

اما در چارچوب شناختی فیزیکی‌الیستی بارت، ترجیحات نه داده‌های پیشینی و پایدار، بلکه برونداد فرایندهای پویای مغزی‌اند که بر پیش‌بینی، ادراک درونی و کاهش خطای پیش‌بینی استوارند. مغز، با هر تجربه و بازخورد حسی، مدل‌های درونی خود را بازسازی می‌کند و در این بازسازی، اولویت‌ها و ارزش‌های ذهنی نیز دگرگون می‌شوند. بدین‌سان، «ترجیحات» خود محصولی از سازوکارهای تطبیقی‌اند، نه مبنایی ثابت برای تصمیم‌گیری. این دگرگونی مداوم موجب می‌شود که ویژگی‌های متعارف عقلانیت اقتصادی - همانند ثبات و انتقال‌پذیری ترجیحات - در عمل به صورت وابسته به وضعیت^۱ و زمینه^۲ ظاهر شوند.

از منظر پیش‌بینی‌پذیری، این چارچوب مستلزم آن است که مدل‌های اقتصادی به جای توابع مطلوبیت ایستا، از توابع پویایی استفاده کنند که در آن‌ها خطای پیش‌بینی $(\epsilon_t = s_t - \hat{s}_t)$ و بازخورد فیزیولوژیکی به‌عنوان متغیرهای درون‌زا عمل کنند. به عبارت دیگر، وزن‌دهی به گزینه‌ها در هر لحظه تابعی از پیشینه تجربه و حالت ادراکی لحظه‌ای است، نه یک تابع ثابت از مطلوبیت. از این رهگذر، چارچوب پیشنهادی پیش‌بینی‌هایی متمایز از نظریه متعارف ارائه می‌کند:

1. State-dependent
2. context-dependent

۱. ناپایداری ترجیحات در گذر زمان به عنوان پیامد به‌روزرسانی مدل‌های شناختی؛
۲. وابستگی انتخاب‌ها به حالت فیزیولوژیکی و هیجانی (مثلاً اثر گرسنگی یا هیجان بر ترجیحات مصرفی)؛

۳. ظهور ترجیحات نو در نتیجه یادگیری، حافظه، یا تغییر زمینه اجتماعی؛

۴. بازتعریف مجموعه مصرف به‌عنوان فضای ادراکی پویا، نه فضای ریاضی ایستا بدین ترتیب، نظریه فیزیکی‌الیستی شناخت، پارادایم سنتی ترجیحات پایدار را به پارادایمی پویا و ساختاریافته بر پایه پیش‌بینی و بازخورد عصبی تبدیل می‌کند. این گذار، راه را برای طراحی مدل‌های اقتصاد رفتاری و عصبی هموار می‌سازد که در آن‌ها ترجیحات، خود متغیر درون‌زای دستگاه تصمیم‌گیری‌اند، نه پارامتری ثابت و بیرونی. این مقاله با رویکردی فیزیکی‌الیستی و با تکیه بر نظریه‌های پیشرفته علوم شناختی و نوروساینس، به تحلیل فرایندهای شناختی مغز و تأثیر آن بر تصمیم‌گیری‌های اقتصادی پرداخته است. در این راستا، نظریه «احساسات ساخته‌شده» فلدمن بارت به‌عنوان چارچوبی کلیدی برای درک نحوه شکل‌گیری شناخت و رفتار اقتصادی مورد استفاده قرار گرفته است. این نظریه نشان می‌دهد که مغز نه به‌عنوان یک سیستم منفعل، بلکه به‌عنوان یک ماشین پیش‌بینی‌کننده عمل می‌کند که به‌طور مداوم با استفاده از تجربیات گذشته، داده‌های حسی و اطلاعات محیطی، مدل‌هایی از جهان بیرونی می‌سازد و بر اساس آن‌ها تصمیم‌گیری می‌کند.

از منظر اقتصادی، این دیدگاه پیش‌بینی‌محور به ما کمک می‌کند تا رفتار مصرف‌کننده را در چارچوبی تجربی‌تر تحلیل کنیم. برخلاف مدل‌های متعارف اقتصاد نئوکلاسیک که بر اساس مفروضات ساده‌سازی‌شده مانند عقلانیت کامل و ترجیحات ثابت عمل می‌کنند، این رویکرد نشان می‌دهد که تصمیم‌گیری‌های اقتصادی نتیجه تعاملات پیچیده‌ای بین فرایندهای شناختی، حافظه، زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی، و فعالیت‌های عصبی مغز هستند. این تعاملات نه تنها بر شکل‌گیری مجموعه مصرف تأثیر می‌گذارند، بلکه باعث می‌شوند که این مجموعه به‌طور مداوم و پویا تغییر کند.

نتایج بدست آمده در جدول (۲) خلاصه شده است. یکی از یافته‌های کلیدی این مقاله این است که مغز به‌عنوان یک سیستم پیش‌بینی‌کننده، با کاهش خطای پیش‌بینی و به‌روزرسانی مداوم مدل‌های شناختی خود، به مصرف‌کننده اجازه می‌دهد تا در محیط‌های پیچیده و غیرقطعی تصمیم‌گیری‌های بهینه‌تری انجام دهد. این فرایند نه تنها در سطح فردی، بلکه در سطح اجتماعی و فرهنگی نیز عمل می‌کند و تحت تأثیر عواملی مانند تبلیغات، تعاملات اجتماعی و هنجارهای فرهنگی قرار دارد. از دیدگاه اقتصاد خرد، این تحلیل نشان می‌دهد که مجموعه مصرف نه یک فضای ایستا و از پیش تعریف‌شده، بلکه یک ساختار پویا و انعطاف‌پذیر است که به‌طور مداوم تحت تأثیر اطلاعات جدید، تجربیات گذشته و تغییرات محیطی قرار می‌گیرد. این بینش به ما کمک می‌کند تا مدل‌های اقتصادی را به‌گونه‌ای توسعه دهیم که با پیچیدگی‌های رفتار انسانی سازگارتر باشند و بتوانند رفتار مصرف‌کننده را در دنیای واقعی به‌طور دقیق‌تری پیش‌بینی و تحلیل کنند.

جدول ۲. تحلیل فیزیکیالیستی از فرایندهای شناختی مغز و ارتباط آن‌ها با مجموعه مصرف

فرایند شناختی	توضیح	ارتباط با مجموعه مصرف	مثال
مغز به‌عنوان ماشین پیش‌بینی‌کننده	مغز دائماً در حال ایجاد پیش‌بینی‌های شناختی است و مدل‌هایی از گزینه‌های ممکن می‌سازد. این مدل‌ها از تجربیات قبلی و دانش آموخته‌شده بهره می‌گیرند.	مغز مجموعه مصرف را به‌عنوان تمامی گزینه‌های ممکن، شامل گزینه‌های دست‌یافتنی و حتی غیرعملی، تعریف می‌کند.	فردی که قصد خرید یک ماشین دارد، تمامی برندها و مدل‌های موجود را تصور می‌کند، حتی اگر برخی از آن‌ها خارج از توان مالی او باشند.
ادراک درونی	مغز از سیگنال‌های بدنی برای تنظیم پیش‌بینی‌ها استفاده می‌کند و اطلاعات فیزیولوژیکی را با مدل‌های شناختی ترکیب می‌کند.	مجموعه مصرف به‌گونه‌ای تعریف می‌شود که نیازهای بدنی و اولویت‌های فوری را منعکس کند. گزینه‌هایی که با شرایط بدنی هماهنگ نیستند، اهمیت کمتری پیدا می‌کنند.	فردی که گرسنه است، گزینه‌های مجموعه مصرف خود را بیشتر به غذا محدود کرده و سایر گزینه‌ها را کنار می‌گذارد.
کاهش خطای پیش‌بینی	مغز ورودی‌های واقعی را با پیش‌بینی‌های خود مقایسه می‌کند و مدل‌های خود را برای کاهش خطا به‌روزرسانی می‌کند.	مجموعه مصرف با اطلاعات جدید تغییر می‌کند؛ گزینه‌های جدید اضافه یا گزینه‌های نامطلوب حذف می‌شوند.	مصرف‌کننده‌ای که از کیفیت یک برند خاص ناراضی است، آن برند را از مجموعه مصرف خود حذف می‌کند.

فرایند شناختی	توضیح	ارتباط با مجموعه مصرف	مثال
دسته‌بندی مفهومی	مغز اطلاعات را بر اساس مفاهیم آموخته‌شده دسته‌بندی می‌کند تا پیچیدگی محیط را کاهش دهد و تصمیم‌گیری را ساده‌تر کند.	مغز گزینه‌های مجموعه مصرف را بر اساس دسته‌هایی مانند قیمت، کیفیت، محبوبیت یا سایر ویژگی‌های معنادار دسته‌بندی می‌کند.	هنگام خرید گوشی‌های هوشمند، مصرف‌کننده برندها را بر اساس ویژگی‌هایی مانند «لوکس بودن»، «ارزان بودن» یا «با کیفیت بودن» دسته‌بندی می‌کند.
نقش حافظه و زمینه	مغز تجربیات گذشته را از حافظه بازیابی کرده و آن‌ها را با اطلاعات زمینه‌ای ترکیب می‌کند تا پیش‌بینی‌ها و تصمیم‌ها را بهینه کند.	حافظه و زمینه بر انتخاب گزینه‌ها در مجموعه مصرف تأثیر می‌گذارند. گزینه‌های مرتبط با تجربیات مثبت گذشته یا شرایط محیطی فعلی در اولویت قرار می‌گیرند.	فردی که قبلاً از غذای خاص در یک رستوران لذت برده است، احتمالاً همان غذا را دوباره در اولویت مجموعه مصرف خود قرار می‌دهد.
فرایند پویا و تکرارشونده	مغز با دریافت اطلاعات جدید، مدل‌های خود را به‌روزرسانی کرده و مجموعه مصرف را تغییر می‌دهد. این فرایند به‌طور مداوم و تطبیقی ادامه دارد.	مجموعه مصرف انعطاف‌پذیر است و گزینه‌ها بر اساس تغییرات محیطی یا اطلاعات جدید اضافه یا حذف می‌شوند.	فردی که در ابتدا قصد خرید لباس داشت، پس از مشاهده تبلیغات برای یک ساعت مچی، آن را به مجموعه مصرف خود اضافه می‌کند.

توضیحات: این جدول خلاصه تحلیل فیزیکی‌الیستی از فرایندهای شناختی مغز و ارتباط آن‌ها با مفهوم «مجموعه مصرف» در نظریه انتخاب اقتصادی را نشان می‌دهد. در این چارچوب، هر فرایند شناختی - از پیش‌بینی و ادراک درونی گرفته تا دسته‌بندی مفهومی، حافظه و پویایی تکرارشونده - نقشی متمایز در شکل‌دهی، بازتعریف و به‌روزرسانی مداوم مجموعه مصرف ایفا می‌کند. این جدول بیانگر آن است که مجموعه مصرف، برخلاف فرض متعارف ترجیحات ثابت، برساختی پویا و انعطاف‌پذیر است که از تعامل میان سازوکارهای شناختی، تجربه‌های گذشته و زمینه‌های فرهنگی و زیستی پدید می‌آید. به این ترتیب، رفتار مصرف‌کننده بازتابی از سازوکارهای پیش‌بینی‌کننده و خطای شناختی مغز است، نه صرفاً یک انتخاب عقلانی ایستا.

در نهایت، این مقاله بر اهمیت ترکیب علوم شناختی، نوروساینس و اقتصاد تأکید می‌کند و نشان می‌دهد که برای درک کامل رفتار اقتصادی، باید به فرایندهای زیربنایی مغز و نحوه تعامل آن با محیط توجه کرد. این رویکرد بین‌رشته‌ای نه تنها به توسعه نظریه‌های اقتصادی پیشرفته‌تر منجر می‌شود، بلکه ابزارهایی قدرتمند برای تحلیل و پیش‌بینی رفتارهای اقتصادی در شرایط واقعی فراهم می‌آورد. این مقاله گامی مهم در جهت نزدیک‌تر کردن اقتصاد به علوم شناختی و نوروساینس است. با درک بهتر فرایندهای شناختی مغز و تأثیر آن بر تصمیم‌گیری‌های اقتصادی، می‌توانیم مدل‌های اقتصادی را به‌گونه‌ای طراحی کنیم که نه تنها با واقعیت‌های رفتاری انسان سازگارتر

باشند، بلکه بتوانند در شرایط پیچیده و متغیر، تصمیم‌گیری‌های بهینه‌تری را پیش‌بینی کنند. باین‌حال، باید تأکید کرد که تمرکز این پژوهش به‌طور آگاهانه بر ساحت فیزیکی-شناختی انسان بوده است تا حدود تبیینی آن روشن شود. هدف نهایی، نه دفاع از فیزیکی‌الیسم، بلکه فراهم‌کردن بنیانی برای گذار به سطحی جامع‌تر از تحلیل انسان در اقتصاد است. در ادامه این مسیر، دو ساحت دیگر نفس و عقل (یا روح) به این چارچوب افزوده خواهند شد تا تصویری سه‌ساحتی و چندلایه از تصمیم‌گیری اقتصادی پدید آید. چنین تلفیقی می‌تواند پایه‌ای برای بازاندیشی در تئوری انتخاب اقتصادی و طراحی مدلهایی باشد که انسان را نه صرفاً به‌عنوان کنشگری محاسبه‌گر، بلکه به‌عنوان موجودی ادراکی، احساسی و غایتمند در نظر می‌گیرند. این موضوع خود می‌توان پیشنهاد جدی برای پژوهش‌های آتی باشد.

در نهایت، این مقاله با ارائه تحلیلی فیزیکی‌الیستی از فرایندهای شناختی مغز نشان داد که مفهوم «مجموعه مصرف» را می‌توان بر پایه سازوکارهای پیش‌بینی، ادراک درونی، و کاهش خطای شناختی بازتفسیر کرد. در این چارچوب، مغز نه نظامی واکنش‌محور، بلکه دستگاهی پیش‌بینی‌کننده است که در مواجهه با داده‌های جدید، مدل‌های درونی خود را اصلاح و فضای انتخاب اقتصادی را بازتعریف می‌کند. از این منظر، مجموعه مصرف نه بازتابی از ترجیحات ثابت، بلکه ساختاری پویا است که به‌صورت مداوم در اثر یادگیری، تجربه و زمینه‌های فرهنگی تغییر می‌کند.

در ادامه این مسیر، می‌توان به پیروی از سنت اقتصاد رفتاری و اقتصاد آزمایشگاهی، آزمایش‌هایی طراحی کرد که مفروضات این مدل را به محک تجربه بسپارند. برای نمونه، در سطح فردی، می‌توان با طراحی بازی‌های انتخابی میزان تغییر مجموعه مصرف را در اثر تجربه‌های تکرارشونده، بازخورد اطلاعاتی، یا مواجهه با محرک‌های هیجانی سنجید. این نوع آزمایش‌ها امکان مشاهده مستقیم «فرایند کاهش خطای پیش‌بینی» در رفتار مصرف‌کننده را فراهم می‌سازد. در سطح گروهی، می‌توان محیط‌هایی شبیه بازارهای کوچک آزمایشگاهی ایجاد کرد که در آن، شرکت‌کنندگان

تحت شرایط متفاوتِ عدم قطعیت یا فشار اجتماعی تصمیم می‌گیرند؛ بدین‌سان می‌توان نقش زمینه‌های فرهنگی و تعاملات اجتماعی را در پویایی مجموعه مصرف مشاهده کرد.

در سطح سیاستی و طراحی نهادی، نتایج این چارچوب صرفاً به سطح خرد رفتار مصرف‌کننده محدود نمی‌شود، بلکه می‌تواند در تحلیل اثر سیاست‌های اقتصاد کلان نیز به کار گرفته شود. از آنجاکه تصمیم‌گیری اقتصادی حاصل تعامل میان پیش‌بینی‌های ذهنی و زمینه‌های نهادی است، سیاست‌هایی مانند هدفمندسازی یارانه‌ها، کنترل یا آزادسازی قیمت‌ها، تغییر در ساختار مالیاتی، یا اصلاح نهادهای توزیعی و حمایتی می‌توانند مستقیماً بر ادراک و پیش‌بینی مصرف‌کنندگان اثر بگذارند و در نتیجه، مجموعه مصرف آنان را بازتعریف کنند. برای مثال، تغییر در نحوهٔ پرداخت یارانه یا اطلاع‌رسانی دربارهٔ تورم انتظاری، می‌تواند از طریق سازوکار کاهش خطای پیش‌بینی، رفتار مصرفی خانوارها را تعدیل کند. از این منظر، سیاست‌گذاری اقتصادی نه فقط کنترلی بر متغیرهای بیرونی، بلکه نوعی دخالت در معماری شناختی و انتظارات ذهنی جامعه است. بنابراین، طراحی سیاست‌های کلان باید به نحوی صورت گیرد که بازخوردهای شناختی و سازوکارهای یادگیری جمعی در آن لحاظ شود تا سیاست‌ها پایدارتر و مؤثرتر باشند.

سپاسگزاری

از دانشگاه شیراز و دانشگاه یاسوج بابت حمایت‌هایشان تشکر و قدردانی می‌کنیم.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

منابع

- اردبیلی، لیلا (۱۴۰۳). جامعه‌شناسی در مواجهه با علوم شناختی؛ تأملی میان‌رشته‌ای. فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۷(۱)، ۵-۳۶. <https://doi.org/10.22035/isih.2025.5256.5000>
- متوسلی، محمود؛ و وهابی ایبانه، محبوبه (۱۴۰۳). نگاهی معرفت‌شناسانه به جامعیت تئوریک نیوگ با استناد به آموزه‌های الهی، عرفانی و استعلایی. جستارهای اقتصادی بارویکرد اسلامی، ۲۱(۴۳)، ۱-۲۴. <https://doi.org/10.30471/iee.2024.10289.2429>
- متوسلی، محمود؛ و وهابی ایبانه، محبوبه (۱۴۰۳). نگاهی هستی‌شناسانه به فرایند تئوری‌پردازی در باب نیوگ در قلمرو علم حصولی و حضوری. جستارهای اقتصادی بارویکرد اسلامی، ۲۱(۴۱)، ۷-۴۷. <https://doi.org/10.30471/iee.2024.10294.2430>
- Aaker, D. A. (1991). *Managing Brand Equity: Capitalizing on the Value of a Brand Name*. Free Press.
- Barrett, L. F. (2017). *How emotions are made: The secret life of the brain*. Pan Macmillan.
- Barrett, L. F., & Lida, T. (2024). Constructionist approaches to emotion in psychology and related fields. *Routledge handbook of emotion theory*. Routledge Press.
- Barrett, L. F., & Simmons, W. K. (2015). Interoceptive predictions in the brain. *Nature Reviews Neuroscience*, 16(7), 419-429.
- Barsalou, L. W. (2008). Grounded Cognition. *Annual Review of Psychology*, 59, 617-645.
- Baumeister, A. (2023). The historical and philosophical roots of emergentism in the neurosciences. *Journal of the history of the neurosciences*, 1-16. <https://doi.org/10.1080/0964704X.2023.2248193>
- Becker, G. S. (1996). *Accounting for Tastes*. Harvard University Press.
- Blumson, B., & Tang, W. (2015). A Note on the Definition of Physicalism. *Thought: A Journal of Philosophy*, 4, 10-18. <https://doi.org/10.1002/THT3.152>
- Boumans, M. (1999). Built-in justification. In M. S. Morgan & M. Morrison (Eds.), *Models as mediators: Perspectives on natural and social science* (pp. 66-96). Cambridge University Press.
- Brentano, F. (2012). *Psychology from an empirical standpoint*. Routledge.
- Campbell, N. (2005). *A brief introduction to the philosophy of mind*. Broadview Press.
- Code, A. (1991). Aristotle, Searle, and the mind-body problem. In E. Lepore & R. Van Gulick (Eds.), *John Searle and his critics* (pp. 105-115). Blackwell.
- Craig, A. D. (2002). How do you feel? Interoception: the sense of the physiological condition of the body. *Nature Reviews Neuroscience*, 3(8), 655-666.

مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی

۳۴

دوره ۱۸، شماره ۱
زمستان ۱۴۰۴
پیاپی ۶۹

- Crane, T., & Mellor, D. (1990). There is No Question of Physicalism. *Mind*, 185-206. <https://doi.org/10.1093/MIND/XCIX.394.185>
- Douglas, M., & Isherwood, B. (1979). *The World of Goods: Towards an Anthropology of Consumption*. Basic Books.
- Dove, G. (2018). Redefining Physicalism. *Topoi*, 37, 513-522. <https://doi.org/10.1007/s11245-016-9405-0>
- Fischer, S. (2017). Be the architect of your emotions. *New Scientist*, 233, 40-43. [https://doi.org/10.1016/S0262-4079\(17\)30480-3](https://doi.org/10.1016/S0262-4079(17)30480-3)
- Foss, J. (1988). The Percept and Vector Function Theories of the Brain. *Philosophy of Science*, 55, 511 - 537. <https://doi.org/10.1086/289459>
- Freeman, W. J., & Skarda, C. A. (1991). Mind/brain science: Neuroscience on philosophy of mind. In E. Lepore & R. Van Gulick (Eds.), *John Searle and his critics* (pp. 115-128). Blackwell.
- Frigg, R. & Hartmann, S. (2025). Models in Science, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.), <https://plato.stanford.edu/archives/sum2025/entries/models-science/>
- Friston, K. (2010). The Free-Energy Principle: A Unified Brain Theory? *Nature Reviews Neuroscience*, 11(2), 127-138.
- Giannetti, E. (2011). The possibility of physicalism. *Dementia & Neuropsychologia*, 5, 242 - 250. <https://doi.org/10.1590/S1980-57642011DN05040002>
- Glimcher, P. W., & Fehr, E. (2013). *Neuroeconomics: Decision Making and the Brain*. Academic Press.
- Hannay, A. (1991). Consciousness and the experience of freedom. In E. Lepore & R. Van Gulick (Eds.), *John Searle and his critics* (pp. 129-140). Blackwell.
- Hausman, D. M. (2023). *The inexact and separate science of economics*. Cambridge University Press.
- Hutchison, Terence W. (1938 [1960]). *The Significance and Basic Postulates of Economic Theory*. 2nd ed. New York: Kelley.
- Jalloh, M. (2023). The nature of the physical and the meaning of physicalism. *THEORIA (An International Journal for Theory, History and Foundations of Science)*. <https://doi.org/10.1387/theoria.24836>
- Johns, R. (2020). Why Physicalism Seems to Be (and Is) Incompatible with Intentionality. *Acta Analytica*, 1-13. <https://doi.org/10.1007/s12136-020-00423-3>
- Kahneman, D. (2011). *Thinking, Fast and Slow*. Farrar, Straus and Giroux.

- Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica*, 47(2), 263-291.
- Kreps, D. M. (1990). *A Course in Microeconomic Theory*. Princeton University Press.
- Lepore, E., & Van Gulick, R. (Eds.). (1991). *John Searle and his critics*. Blackwell.
- Livaditis, M., & Tsatalmpasidou, E. (2007). A critical review of the physicalistic approaches of the mind and consciousness. *Cognitive Processing*, 8, 1-9. <https://doi.org/10.1007/s10339-007-0161-3>
- Loewenstein, G., Rick, S., & Cohen, J. D. (2008). Neuroeconomics. *Annual Review of Psychology*, 59, 647-672.
- Mas-Colell, A., Whinston, M. D., & Green, J. R. (1995). *Microeconomic Theory*. Oxford University Press.
- McCloskey, D. N. (2007). The Rhetoric of This Economics. In *The Philosophy of Economics: An Anthology* (pp. 415-430). Cambridge University Press.
- McMullin, E. (1985). Galilean idealization. *Studies in History and Philosophy of Science*, 16(3), 247-273.
- Melzer, H., & Schächter, J. (2004). On physicalism. *Synthese*, 64, 359-374. <https://doi.org/10.1007/BF00485525>
- Montero, B. (2022). *Philosophy of Mind: A Very Short Introduction*. <https://doi.org/10.1093/actrade/9780198809074.001.0001>
- Morrison, M., & Morgan, M. S. (1999). Models as mediating instruments. *Ideas in context*, 52, 10-37. In M. S. Morgan & M. Morrison (Eds.), *Models as mediators: Perspectives on natural and social science* (pp. 10-37). Cambridge University Press.
- Nersessian, N. J. (2010). *Creating scientific concepts*. MIT Press.
- Ney, A. (2008). Physicalism as an attitude. *Philosophical Studies*, 138, 1-15. <https://doi.org/10.1007/S11098-006-0006-4>
- Pessoa, L. (2018). Understanding emotion with brain networks. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 19, 19-25. <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2017.09.005>
- Pin, T. (2003). Mind and Theory of Mind in the Framework of Physicalism. *Journal of Xiamen University*.
- Rosch, E. (1978). Principles of Categorization. In E. Rosch & B. B. Lloyd (Eds.), *Cognition and Categorization* (pp. 27-48). Lawrence Erlbaum Associates.
- Salehi K, Habib Zadeh Khiyaban S, Sabbar S. (2026). Artificial Intelligence and Crime Detection: A Critical Review. *Cyberspace Studies*, 10(1), 1-17. <https://doi.org/10.22059/jcss.2025.402206.1179>

- Salehi, K., Habib Zadeh Khiyaban, S., & Sabbar, S. (2025). Artificial Intelligence and the Future of International Law and Power. *Journal of World Sociopolitical Studies*, 9(4), 923-958. <https://doi.org/10.22059/wsps.2025.401951.1552>
- Samuelson, P. A. (1947). *Foundations of Economic Analysis*. Harvard University Press.
- Schacter, D. L. (2008). *Searching for Memory: The Brain, the Mind, and the Past*. Basic Books.
- Searle, J. (2017). Biological naturalism. *The Blackwell companion to consciousness*, 327-336.
- Searle, J. R. (1991). Response: The mind-body problem. In E. Lepore & R. Van Gulick (Eds.), *John Searle and his critics* (pp. 141-146). Blackwell.
- Searle, J. R. (1992). *The rediscovery of the mind*. MIT Press.
- Seth, A. K. (2013). Interoceptive inference, emotion, and the embodied self. *Trends in Cognitive Sciences*, 17(11), 565-573.
- Simon, H. A. (1955). A Behavioral Model of Rational Choice. *The Quarterly Journal of Economics*, 69(1), 99-118.
- Sober, E. (1999). Physicalism from a Probabilistic Point of View. *Philosophical Studies*, 95, 135-174. <https://doi.org/10.1023/A:1004519608950>.
- Sullivan, M., & Minar, N. (2020). Developmental Perspectives on How Emotions Are Made. *Human Development*, 64, 47 - 51. <https://doi.org/10.1159/000506942>
- Thomas, N. J. (2003). Michael Tye, Consciousness, Color, and Content, Representation and Mind Series. *Minds and Machines*, 13, 449-452.
- Thompson, J. (2019). Divine Idealism as Physicalism? Reflections on the Structural Definition of Physicalism. *Faith and Philosophy*. <https://doi.org/10.5840/FAITHPHIL201987128>
- Tulving, E. (2002). Episodic Memory: From Mind to Brain. *Annual Review of Psychology*, 53, 1-25.
- Tye, M. (1992). Naturalism and the Mental. *Mind*, 101, 421-441. <https://doi.org/10.1093/MIND/101.403.421>
- Varian, H. R. (1992). *Microeconomic Analysis* (3rd ed.). W.W. Norton & Company.
- Velmans, M. (1990). Consciousness, brain and the physical world. *Philosophical Psychology*, 3, 77-99. <https://doi.org/10.1080/09515089008572990>
- Velmans, M., Wetherick, N., Rentoul, R., & Gillett, G. (1992). Consciousness and the physical world. *Philosophical Psychology*, 5, 153-182.